

24 februari—1 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 28 februari

Sid.

Interpellationer:

av herr Jonasson om värdeminskningsavdrag å maskiner och andra dylika inventarier i jordbruk med kontantmässig inkomstredovisning	5
av herr Jonasson ang. undantag från bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik beträffande vissa transporter inom skogsbruket	6

Onsdagen den 1 mars

Svar på interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, ang. åtgärder för att främja avdikning och dränering, m. m.	9
Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall	12
Likalönsprincipen, m. m.	24
Arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet	30
Om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet	32
Anslag under sjunde huvudtiteln:	
S. k. labour force-undersökningar	36
Ersättning till städerna för mistad tolag	38
Ändring i förordningen om sjömansskatt	42
Om viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän	45
Allmänna flaggdagar	47
Formerna för riksdagens högtidliga öppnande	48

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 1 mars

	Sid.
Andra lagutskottets utlåtande nr 3, om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall	12
— nr 4, om likalönsprincipen, m. m.	24
— nr 5, om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet	30
— nr 6, om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet	32
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, ang. behandlingen i riksdagen av framställning från riksdagens verk	36
— nr 4, ang. kallelse till sammanträde med elektorerna för val av riksdagens ombudsmän	36
— nr 5, ang. utredning av frågor om vissa allmänna handlingars offentlighet	36
Statsutskottets utlåtande nr 7, ang. utgifterna under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet)	36
— nr 12, ang. utgifterna under tolfte huvudtiteln (civildepartementet)	42
— nr 26, ang. anslag till nybyggnad för lärarhögskolan i Malmö ..	42
— nr 27, ang. frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan	42
— nr 28, ang. frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan m. m.	42
— nr 29, ang. ersättning till Helmy Berg m. fl.	42
— nr 30, ang. anslag å kapitalbudgeten: finansdepartementet	42
Bevillningsutskottets betänkande nr 6, ang. ändring i förordningen om sjömansskatt	42
— nr 12, ang. skattskyldigheten för medlem av konungahuset	45
Första lagutskottets utlåtande nr 7, om viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän	45
— nr 8, om skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut	47
— nr 9, om rätt för nämndeman att till rättens protokoll anmäla avvikande mening, m. m.	47
Tredje lagutskottets utlåtande nr 5, ang. ändring i vattenlagen	47
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, ang. allmänna flaggdagar	47
— nr 2, ang. formerna för riksdagens högtidliga öppnande	48
— nr 3, ang. nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar	50

Fredagen den 24 februari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Andersson, Torsten*, för tiden den 28 februari—den 3 mars för bevisande av Europarådets rådgivande församlings session i Strasbourg.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 16 december 1949 (nr 680) om förbud mot spridning av vissa kartor m. m.;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340);

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1949 (nr 166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående statens provningsanstalts organisation och verksamhet, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåge anslag under åttonde huvudtiteln till Domkapitlen och Stiftsnämnderna m. m.: Vissa underhållsarbeten i lokalerna för Domkapitlet i Göteborg, till statsutskottet, samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 46, med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående behandlingen i riksdagen av framställning från riksdagens verk;

nr 4, i anledning av väckta motioner angående kallelse till sammanträde med elektorerna för val av riksdagens ombudsmän; och

nr 5, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågor om vissa allmänna handlingars offentlighet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för bud-

getåret 1961/62 till nybyggnad för lärarhögskolan i Malmö;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Helmy Berg m. fl.; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt; och

nr 12, i anledning av väckta motioner rörande skattskyldigheten för medlem av konungahuset;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion angående viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän;

nr 8, i anledning av väckt motion om regler angående skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut; och

nr 9, i anledning av väckt motion om

rätt för nämndeman att till rättens protokoll anmäla avvikande mening, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall;

nr 4, i anledning av väckta motioner om likalönsprincipen, m. m.;

nr 5, i anledning av väckt motion om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningsystemet; och

nr 6, i anledning av väckta motioner om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet;

tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående allmänna flaggdagar;

nr 2, i anledning av väckt motion angående formerna för riksdagens högtidliga öppnande; och

nr 3, i anledning av väckta motioner angående nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.09.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 28 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 21 och den 22 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 62, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1960 vid dess fyrtiofjärde sammanträde fattade beslut.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 73, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 46, med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 3—5, statsutskottets utlåtanden nr 7, 12 och 26—30, bevillningsutskottets betänkanden nr 6 och 12, första lagutskottets utlåtanden nr 7—9, andra lagutskottets utlåtanden nr 3—6, tredje lagutskottets utlåtande nr 5 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 1—3.

På framställning av herr talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtanden nr 3—6 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades

dels Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade propositioner:

nr 37, angående anslag till statens bakteriologiska laboratorium för budgetåret 1961/62 m. m.; och

nr 48, angående godkännande av europeisk konvention om inbördes rätts hjälp i brottmål,

dels ock Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 52, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Interpellation om värdeminskningsavdrag å maskiner och andra dylika inventarier i jordbruk med kontantmässig inkomstredovisning

Herr JONASSON (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Enligt nuvarande beskattningsbestämmelser medges vid kontantmässig redovisning av inkomst av jordbruksfastighet endast avdrag för ersättningsanskaffning av maskiner och andra dylika inventarier och inte slitningsavdrag för successiv värdeminskning. Metoden med ersättningsavdrag måste anses föråldrad och otjänlig med hänsyn till jordbrukets nuvarande behov. Detta konstaterades också av skattelagssakkunniga, som år 1959 lade fram förslag till bestämmelser om värdeminskningsavdrag å maskiner och andra dylika inventarier i jordbruk med kontantmässig inkomstredovisning.

Den nuvarande avdragsregeln medför, att det skattemässiga årsresultatet blir missvisande, då förslitningskostnaderna under året inte får avdragas. Nystartande jordbrukare drabbas särskilt hårt av regeln, då avdrag sålunda inte erhålles för inventarieanskaffning vid nyuppsättning. Nyföretagsamheten inom jordbru-

Interpellation ang. undantag från bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik beträffande vissa transporter inom skogsbruket

ket missgynnas härigenom och möjligheterna till konsolidering av nystartade företag försvåras. Å andra sidan ger metoden med ersättningsavdrag, såsom skattelagssakkunniga påpekade, i vissa fall möjlighet till större avdrag än som kan anses taxeringsmässigt berättigat. Möjligheten att genom inköp av i det närmaste nedslitna inventarier skaffa sig skattemässiga fördelar går ibland längre än som kan sägas vara driftekonomiskt försvarbart och innebär också risker för att handeln med begagnade inventarier får en snedvriden och osund inriktning. Dessutom måste konstateras, att den tekniska utvecklingen inom jordbruket försvårar tillämpningen av de nuvarande reglerna. Det är många gånger svårt att dra gränsen mellan ersättningsköp och nyuppsättning. Följden har blivit ett stort antal skatteprocesser.

Skattelagssakkunniga föreslog i sitt betänkande 1959 — såsom framhållits — att rätten till ersättningsavdrag skulle avskaffas och ersättas med ett obligatoriskt avskrivningssystem vid all kontantmässig redovisning av jordbruksinkomst. Den föreslagna avskrivningsformen ansluter sig till den räkningsmässiga metoden, varigenom tillämpningen skulle bli enkel med hänsyn till att hela inventariebeståndet behandlas som en enhet. Kostnader för anskaffande av inventarier i jordbruk med kontantmässig redovisning skulle sålunda enligt skattelagssakkunnigas förslag dras av genom årliga värdeminskningssavdrag. Det årliga avdraget skulle beräknas enligt en förenklad avskrivningsplan och skulle för visst beskattningsår få åtnjutas med högst 15 procent av tillgångarnas restvärde.

Enligt skattelagssakkunnigas förslag skulle bestämmelserna om värdeminskningssavdrag träda i kraft den 1 januari 1961 och tillämpas första gången vid 1962 års taxering. I propositionen om den allmänna omsättningsskatten m. m. hösten 1959 anmälde finansministern sin avsikt att till 1960 års riksdag lägga fram förslag till sådan avskrivning på inven-

tarier i jordbruksdrift. Någon proposition i frågan har emellertid inte förelagts riksdagen. En reform i överensstämmelse med skattelagssakkunnigas förslag, som skulle beröra omkring 99 procent av alla jordbrukare och för dem medföra en riktigare och rättvisare beskattning, måste emellertid framstå som ett angeläget önskemål.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att på grundval av skattelagssakkunnigas betänkande av år 1959 lägga fram förslag inom snar framtid om bestämmelser om värdeminskningssavdrag å maskiner och andra dylika inventarier i jordbruk med kontantmässig inkomstredovisning?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spørsmål finge framställas.

Interpellation ang. undantag från bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik beträffande vissa transporter inom skogsbruket

Ordet lämnades ånyo till herr JONAS-SON (cp), som nu anförde:

Herr talman! Sedan gammalt har jordbrukets dragare även svarat för en väsentlig del av transporterna inom skogsbruket. Sådana körslor har varit en betydelsefull inkomstkälla för en stor del av jordbrukarkåren. Med den mekanisering som skett inom jordbruket bör det vara naturligt, att dessa transporter utföres med traktor eller s. k. dragbil. För många brukare av mindre gårdar är uppenbart en traktor en investering av en storleksordning, som förutsätter en betydande användning utanför den egna eller arrenderade gården för att över huvud taget vara försvarbar ur privatekonomisk synpunkt.

Enligt nuvarande bestämmelser kräver emellertid transporter av legonatur med

**Interpellation ang. undantag från bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik
beträffande vissa transporter inom skogsbruket**

traktor eller s. k. dragbil tillstånd till yrkesmässig trafik, oberoende av om transporten äger rum på enskild eller allmän väg. Länsstyrelserna har av allt att döma med rätt stor restriktivitet behandlat ansökningar om dylika trafiktillstånd. Inte heller synes särskilda, tillfälliga trafiktillstånd för skogskörslor kunna fylla anspråken på möjligheter till ett rationellt utnyttjande av jordbrukets traktorer för transporter inom skogsbruket. Det måste anses i hög grad otillfredsställande, att det stora och dyrbara traktorbeståndet inom jordbruket inte på ett smidigare sätt än för närvarande kan bättre utnyttjas, såväl privatekonomiskt som national-ekonomiskt.

Det bör såsom framhållits vara naturligt, att jordbrukare som traditionellt utfört skogstransporter med häst och däri haft en betydelsefull inkomstkälla får utföra motsvarande transporter med traktor eller s. k. dragbil. Riksdagen har uttalat sig positivt till denna tanke. År 1953 instämde andra lagutskottet i anledning av motioner i detta syfte, vilket också godkändes av riksdagen. Frågan borde, hette det, lämpligen behandlas i samband med den utredning rörande den yrkesmässiga lastbilstrafiken m. fl. trafikfrågor, som då planerades. Utskottet och därmed riksdagen underströk emellertid, att frågan borde kunna prövas relativt fristående från utredningsarbetet i övrigt och att erforderliga förslag snabbt borde framläggas. Nämnda utredningsuppdrag anförtroddes åt 1953 års trafikutredning.

Då motioner i frågan behandlades av fjolårets höstriksdag, hade andra lagutskottet inhämtat, att 1953 års trafikutredning före 1960 års slut skulle komma att avge ett betänkande, i vilket bl. a. ifrågavarande spörsmål skulle behandlas. Utskottet anknöt till sitt utlåtande av år 1953 och underströk vidare bl. a., att »icke minst för de grupper av arbetstagarare, som av ålder varit sysselsatta med hästkörslor i skogen, innebär de gällande bestämmelserna på grund av den fortgående mekaniseringen av jordbruket ett allvarligt hinder». Utskottet bedömde

ifrågavarande spörsmål som så betydelsefullt, »att detsamma bör prövas med sådan skyndsamhet, att förslag i ämnet snabbt skall kunna framläggas». Vad utskottet sålunda anfört gav riksdagen till känna i skrivelse till Kungl. Maj:t.

Riksdagen har alltså 1953 och 1960 understrukit, att frågan om att ge jordbrukare möjligheter att utföra skogstransporter av legonatur med traktor eller s. k. dragbil skyndsamt bör lösas. Då man vid fjolårets riksdag ansåg sig kunna räkna med förslag från utredningen under 1960, torde man ha förutsatt, att frågan skulle behandlas av 1961 års riksdag. Såvitt mig är bekant har emellertid 1953 års trafikutredning ännu inte avgett betänkande i frågan.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande fråga:

Kan man i fråga om sådan ändring av förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, att jordbrukare och maskinhållare med undantagande från bestämmelserna om yrkesmässig trafik får mot ersättning utföra transporter inom skogsbruket med jordbrukstraktorer eller dragbilar, förvänta förslag från 1953 års trafikutredning i så god tid, att proposition om frågans lösning kan behandlas av årets riksdag?

Även denna anhållan bifölles.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 558, av herr *Ewerlöf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39, angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

nr 559, av herr *Hermansson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statlig kreditgaranti för anordnande av auktionslokaler för trädgårdsprodukter, m. m.; samt

nr 560, av herr Åkesson och herr *Petersson, Gunnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statlig kreditgaranti för anordnande av auktionslokaler för trädgårdsprodukter, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.14.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 1 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Undén* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse nr 57, angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Undén* att i första kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts ifrågavarande öppna brev.

Med anledning härav lämnades ordet till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Undén*, som i enlighet med det honom givna uppdraget uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev, nr 58, angående vissa grundlagsfrågor.

Uppläsningen av berörda öppna brev åhördes av kammarens ledamöter stående.

På sedermera gjord proposition beslöts att förevarande kungl. skrivelse och öppna brev skulle läggas till handlingarna.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till riksdagen

Härmed får jag anhålla att bliva entledigad från uppdraget att vara riksdagens

militieombudsman räknat från det med anledning av avsägelsen val av ny innehavare av ämbetet äger rum.

Stockholm den 13 februari 1961

Erik Wilhelmsson

Till riksdagen

Sedan Kungl. Maj:t den 30 september 1960 förordnat mig att vara ledamot i lagberedningen får jag med hänsyn till svårigheten att förena detta uppdrag med förtroendet att vara ställföreträdare för riksdagens justitieombudsman härmed vördsamt avsäga mig nämnda förtroende från och med den dag riksdagen förrättar nytt val av ställföreträdare.

Stockholm den 30 januari 1961

Ulf Lundvik

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att, med anledning av nu föredragna avsägelser, vid det sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 8 innevarande månad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens justitieombudsman och riksdagens militieombudsman samt deras ställföreträdare ävensom uppdraga åt de tillsatta valmännen att till följd av nyssnämnda avsägelser anställa därav föranledda val.

Detta förslag antogs.

Ang. åtgärder för att främja avdikning och dränering, m. m.

Herr talmannen anförde vidare, att han, likaledes efter samråd med andra kammarens talman, finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträdet onsdagen den 8 mars företaga val av ledamöter och suppleanter i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas.

Vad herr talmannen sålunda föreslagit bifölls.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 68, till Konungen i anledning av väckta motioner rörande användningen av benämningen glass.

Ang. åtgärder för att främja avdikning och dränering, m. m.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet NETZEN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Ferdinand Nilssons interpellation angående åtgärder för att främja avdikning och dränering, m. m., erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Ferdinand Nilsson frågat mig

1) om jag är villig att överväga åtgärder för att främja avdikning och dränering i syfte att i möjlig mån förebygga att nederbörd och översvämningar vållar skador på skörden, som vid en bättre avdikning och dränering icke skulle ha fått så förödande räckvidd?

2) om det är att hoppas att detta kan komma att ske genom att lantbruksnämndernas avdelningar för inre rationalisering erhåller förstärkta personella resurser?

3) om jag beträffande Uppsala län med dess särskilda förhållanden vill överväga åtgärder i angiven riktning ävensom att under den övergångstid,

som i fjolårets riksdagsbeslut rörande lantbruksorganisationens omorganisation förutsattes, bereda länet tillgång till en kvalificerad kraft, som mera kan helt ägna sig åt länets betydelsefulla vattenavlednings-, reglerings- och invallningsföretag?

I anledning av dessa frågor vill jag framhålla följande.

Vid övervägande av olika åtgärder för jordbrukets rationalisering framstår det som en betydelsefull uppgift att främja avdikning och dränering av mark i syfte att möjliggöra effektiv jordbruksdrift å sådana områden, som på längre sikt kan brukas med ekonomisk fördel. Därvid bör även uppmärksammas vad som kan för rimliga kostnader göras för att förebygga skördeskadorna genom översvämning och dylikt.

Den ekonomiska och tekniska utvecklingen inom jordbruket medför bland annat att jordbruket i ökad omfattning koncentreras till de ur jordbrukssynpunkt gynnsammaste bygderna. Inom dessa bör naturligtvis bästa möjliga förutsättningar skapas för jordbruksproduktionen. Härvid intar torrläggning och täckdikning en viktig plats.

Det har emellertid visat sig alltmer angeläget att få fram ett förbättrat underlag för bedömning såväl ur teknisk som ekonomisk synpunkt av olika torrlägningsfrågor, t. ex. av ingripanden enligt vattenlagen m. m. och beträffande avrinningsförhållandena över huvud taget. Fördenskull har olika initiativ tagits. Sålunda tillsattes år 1959 en utredning rörande vissa problem, vilka uppkommer som följdverkningar av större torrlägningsföretag, den s. k. Emå-utredningen. Värdefulla bidrag torde även komma att erhållas från den undersökning beträffande rördimensionering vid torrläggning, som sedan år 1958 utföres vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. I fjol uppdrog också Kungl. Maj:t åt lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök att upprätta och till Kungl. Maj:t inkomma med en redogörelse för det arbete som pågår inom landet för att finna vägar

Ang. åtgärder för att främja avdikning och dränering, m. m.

att förebygga eller att minska verkningarna av skördeskadorna orsakade av otjänlig väderlek. Härvidlag var frågan om dränering av mark för att möta alltför riklig nederbörd särskilt omnämnd.

Vad härefter gäller de personella resurserna vid lantbruksnämnderna har den nyligen genomförda omorganisationen av nämnderna inriktats bland annat på att koncentrera insatserna beträffande dikning till områden, där sådana insatser bäst behövs. Detta har varit vägledande vid placeringen av de lantbruksingenjörer, som är avsedda att bibehållas. Deras kapacitet skall utnyttjas för de ur teknisk och rättslig synpunkt mest krävande arbetsuppgifterna.

Vidare har personal förflyttats från län, där arbetsbelastningen tenderar att minska, till slättbygdslän med hög arbetsbelastning. Dessutom har lantbruksnämndernas avdelningar för inre rationalisering tillförts viss teknisk personal, som tidigare varit tilldelad lantbruksingenjörerna. Därjämte pågår fortbildning och omskolning bland annat genom särskilda utbildningskurser för befattningshavare, som avses som förrättningsmän för sådana syneförrättningar, som inte behöver handläggas av lantbruksingenjörerna. Ett flertal befattningshavare har redan erhållit behörighet för handläggning av syneförrättningar. Trots att avdelningarna för inre rationalisering totalt sett minskat genom att personal överförts till arbetet med den yttre rationaliseringen, är genom de sålunda vidtagna åtgärderna enligt min mening en sådan effektivisering av verksamheten inom de inre avdelningarna att förvänta att lantbruksorganisationen skall kunna lösa även förevarande arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt.

Vad slutligen beträffar Uppsala län är det väl bekant att där möter ur dräneringssynpunkt betydelsefulla och delvis svårbemästrade problem på grund av såväl Fyrisåns och Funboåns olika förgreningar som vissa andra vattendrag. Under år 1960 har tyvärr både lantbruksingenjören i länet och större delen av den honom underställda tekniska

personalen övergått till annan verksamhet. För uppgifterna inom länet svarar nu en i Stockholm placerad lantbruksingenjör, vars verksamhetsområde omfattar Stockholms, Uppsala, Gävleborgs och Gotlands län. Denna handlägger för närvarande frågor som berör tre olika vattendrag i Uppsala län, nämligen Nedre Tämnarån, Vendelsån och Sävjeån. Enligt vad jag inhämtat har emellertid lantbruksstyrelsen beslutat att i Uppsala placera en e. o. lantbruksingenjör jämte någon assistent. Sedan så skett torde behovet av kvalificerad arbetskraft för här berörda arbetsuppgifter bli skäligen tillgodosett.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat herr Nilssons interpellation.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vill jag framföra mitt tack för det erhållna svaret.

Det skulle vara otacksamt att inte oförbehållsamt erkänna den positiva inställning som präglar statsrådets uttalanden. Frågan är väl framför allt om de resurser, som förra årets beslut ger, räcker till. Problemet framstår särskilt brännande med hänsyn till erfarenheterna från den föregående sommaren och de svåra skador som åstadkoms genom en på många ställen otillfredsställande dränering.

Jag har i min interpellation erinrat om att en mycket betydande del av landets åker — det rör sig om över 1,5 miljon hektar — är i behov av täckdikning. De genomsnittligt 20 000 hektar som årligen täckdikas räcker inte. De innebär inte något reellt framsteg utan svarar närmast mot vad som behövs för att bibehålla i kultur en areal motsvarande den nu täckdikade — cirka 1 miljon hektar.

Statsrådet gör vissa reservationer när det gäller mark, som han vill utklassa såsom inte värd att förbättra. Låt gå för att det finns sådan mark, men det påverkar i stort sett inte det problemläge jag skisserat. Såsom proportionerna nu

Ang. åtgärder för att främja avdikning och dränering, m. m.

är angående behovet av arbetskraft är problemet brännande. En rationalisering utgör förutsättningen för att jordbruket skall nå den likställighet som i sexårsavtalet — jag vet inte för vilken gång — ställts i utsikt. Skall frågan föras framåt krävs uppenbarligen förstärkta åtgärder.

Statsrådet har här dels hänvisat till utredningar, som kan komma med resultat om någon tid, dels har statsrådet gjort mera positiva och inte fullt så avlägsna hänvisningar angående skolning av biträden för sådan här verksamhet. Det är klart att det senare innebär ett framsteg, men man kan i alla fall betvivla rationaliseringsmyndigheternas möjlighet att för närvarande tillgodose behovet på detta viktiga område. Vilken betydelse frågan har, även med tanke på statens ansvar när det gäller skördeskadorna, är uppenbart, om man i det sammanhanget tänker på de skador på skörden som årligen kommer till synes och som man hoppas få statlig hjälp för att klara av.

Statsrådet hänvisar beträffande de personella resurserna härför till den i följt beslutade omorganisationen av lantbruksorganisationens styrelse och nämnder. Han anger att denna reform skulle vara inriktad på att koncentrera insatserna och nämner i sammanhang härmed det starkt minskade antalet lantbruksingenjörer — från 21 till 7. Det är otvivelaktigt riktigt att dessa koncentreras till lantbruksstyrelsen, men det är väl en litet annan sak! De nya verksamhetsområdena är stora, men lantbruksingenjörerna är fåtaliga. Ett närliggande område omfattar sålunda Stockholms, Uppsala, Gävleborgs och Gotlands län. Man frågar sig på vilket sätt det skall vara möjligt för en lantbruksingenjör att inom ett sådant område åstadkomma koncentrerad verksamhet.

Inom Uppsala län med dess platta land och svaga avrinningslutningar är problemet svårartat. Det är därför glädjande att herr statsrådet särskilt uppmärksammat vissa av våra problem, då närmast vid Nedre Tämnanån, Vendelsån och Sävjeån. Låt mig säga att pro-

blemen där är brännande och att åtgärder väl behövs där. Jag vill inte ingå på de händelser som inträffat för en kort tid sedan och som slog ner ganska obehagligt för många jordbrukare, som då de försökte klara av sina åtaganden hotades med åtal av nitiska kronans fiskaler. Men jag konstaterar också att i andra delar av länet, särskilt i Olandsbygden och länsdelar som berörs indirekt av förhållandena där, måste komma i åtanke.

Det är därför med stor och oreserverad tacksamhet som jag erfar, att vi tack vare herr statsrådets omsorger har utsikt att snart erhålla en ersättning för vår förlorade lantbruksingenjör. Det är att hoppas att den extra ordinarie kraft vi får också skall visa sig vara extra bra.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Eftersom herr statsrådet i sitt svar nämnde om de arbetsuppgifter, som anförtrotts åt Emå-utredningen, skulle jag vilja säga några ord.

Emå-utredningen har ju, som statsrådet nämnde, fått till uppgift att undersöka följdverkningarna av så kallade större torrlägningsföretag, och jag hoppas att det skall bli möjligt för utredningen att så småningom komma till något resultat beträffande de problem som därmed åsyftas. Emellertid kan jag inte underlåta att säga, att vid sidan av dessa följdverkningar av större torrlägningsföretag har vi många mycket viktiga problem att beakta.

I likhet med interpellanten vill jag gärna ge mitt erkännande åt den positiva inställning, som statsrådet tagit i sitt svar, men jag kan inte underlåta att framhålla, att den organisatoriska åtgärd, som företogs förra året i fråga om lantbruksingenjörerna, är i hög grad ägnad att försvåra arbetet att åstadkomma en ordentlig dränering av många av våra åkerjordar. Behovet av dränering har ju på senare år blivit betydligt större än det var förr. Jordarna måste numera vara dränerade på ett sådant sätt,

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

att de kan bära de tunga maskiner, som får en större och större användning.

Jag kan nämna att vårt land för ett 20-tal år sedan låg på fjärde plats i fråga om avkastning per hektar. Nu har vi åkt ned till ungefär tolfte plats i avkastning per hektar i jämförelse med jordens övriga länder. En av anledningarna till att vi inte kunnat hålla den ställning, vi hade tidigare, är att dräneringen blivit försummad. Det är inte bara så att man måste nydränera, utan man måste också se till att äldre dikningar vidmakthålles och fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Det är därför mycket angeläget att de åtgärder, som man nu åsyftar såsom en ersättning för lantbruksingenjörerna, kommer att vidtas med allra största skyndsamhet. Här är enligt min uppfattning verklig fara å färde.

När sedan statsrådet särskilt omnämner de åtgärder, som nu är påtänkta i fråga om Uppland, vill jag gärna uttala min glädje över att detta kommer att göras, ty det är mycket stora och viktiga dräneringsbehov som föreligger i Uppland. Men jag skulle gärna vilja tillägga, att situationer, motsvarande dem man har i Uppland, har vi på många håll i Mälardalens landskap. Det skulle faktiskt behövas kraftåtgärder även t. ex. i Västmanlands och Södermanlands län — kanske i lika hög grad som i Uppsala län. Men överallt i hela vårt land är det av vikt, att man ser till att arbetet på jordens dränering bedrivs med stor skyndsamhet och med största effektivitet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående anslag till statens bakteriologiska laboratorium för budgetåret 1961/62 m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposi-

tion nr 48, angående godkännande av europeisk konvention om inbördes rätts-hjälp i brottmål.

Föredrogs Kungl. Maj:ts skrivelse nr 52, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Herr talmannen anförde, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 8 mars förtaga val av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte tre suppleanter för dem.

Detta förslag antogs.

Föredrogs och hänvisades motionen nr 558 till behandling av lagutskott samt

motionerna nr 559 och 560 till jordbruksutskottet.

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 279 i första kammaren av fröken *Ranmark m. fl.* och nr 237 i andra kammaren av fru *Löfqvist m. fl.*, om rätt i visst fall till änkepension enligt folkpensioneringslagen,

2) de likalydande motionerna nr 369 i första kammaren av herr *Mattsson, Torsten, m. fl.* och nr 428 i andra kammaren av herr *Jansson i Benestad m. fl.*, om rätt i visst fall till änkepension enligt folkpensioneringslagen samt

3) de likalydande motionerna nr 499

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall
 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 583 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall.

I motionerna I: 279 och II: 237 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att inom folkpensioneringen giva änkepension till sådana änkor som på grund av tredje stycket, tredje punkten, första mening-
 en i övergångsbestämmelserna till lagen den 5 maj 1960 angående ändring i lagen den 24 juni 1946 om folkpensionering icke nu kunde erhålla änkepension. Det av motionärerna framställda yrkandet avsåg sådan ändring i övergångsbestämmelserna att änka, som haft barn under 16 år i hemmet vid mannens frånfalle, tillerkändes pensionsrätt som om hon blivit änka den dag yngsta barnet fyllde 16 år, även i de fall yngsta barnet uppnått denna ålder före den 1 juli 1960.

I motionerna I: 369 och II: 428 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att till alla kvinnor som blivit änkor före den 1 juli 1960 skulle från och med det år de fyllde 60 år utgå en icke behovsprövad full änkepension.

I motionerna I: 499 och II: 583 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta om sådan ändring i folkpensioneringslagen, att även för äldre änkefall rätten till änkepension måtte, därest änkan vid mannens bortgång hade barn under 16 år i hemmet, bedömas med hänsyn till ankans ålder den dag yngsta barnet uppnått 16 års ålder, i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 279 och II: 237 samt i anledning av motionerna I: 499 och II: 583, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att bereda änkepension till sådana änkor som på grund av tredje stycket, punkt 3, första mening i övergångsbestämmel-

serna till lagen den 5 maj 1960 angående ändring i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering icke nu kunde erhålla sådan pension;

B. att motionerna I: 369 och II: 428 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under A

av herr *Strand* och herr *Axel Svensson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att motionerna I: 279 och II: 237 samt I: 499 och II: 583 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

vid utskottets hemställan under B

av herr *Thorsten Larsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte såsom sin mening giva till känna vad reservanterna anför i anledning av motionerna I: 369 och II: 428.

I den av herr *Thorsten Larsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta avgivna reservationen hade ansetts, att den i motionerna I: 369 och II: 428 berörda frågan borde prövas närmare vid den utredning som utskottet förordat med anledning av motionerna I: 279 och II: 237 samt I: 499 och II: 583.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag och herr *Axel Svensson*, som också är ledamot av denna kam-
 mare, avgett en reservation. Vi yrkar att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Detta yrkande överensstämmer med den slutsats utskottet kom till föregående år i samband med behandlingen av propositionen nr 75. I samband med den behandlingen väcktes motioner med liknande innehåll, och då fann ut-

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

skottet inte skäl att bifalla motionerna.

Det förefaller emellertid som om det skulle råda stor oklarhet inte bara i fråga om vad den nya lagstiftningen innebär beträffande änkor, vilkas pensionsrätt i vissa avseenden regleras i övergångsbestämmelserna, men också i fråga om de i motionerna framställda ändringsyrkandena och deras räckvidd. Jag känner därför ett behov av att här framföra ytterligare några synpunkter utöver de motiv för yrkandet som framställts i reservationen.

Det har sagts — och framför allt har det anförts i tidningspressen i samband med referat av utskottets beslut — att det var angeläget att undanröja vissa missförhållanden i den nuvarande lagstiftningen, där det fanns undantagsbestämmelser för äldre änkor. Det beslut som fattats, har det i annat sammanhang sagts, undantog vissa äldre änkor från pensionsrätt. Det där är nog föranlett av en missuppfattning på grund av att vi inte fått någon klar terminologi vid beskrivningen av de förhållanden, som regleras i den nya lagstiftningen.

Med »äldre änkor» avses kvinnor som blivit änkor före den 1 juli 1960. Det betyder inte, att det uteslutande är fråga om kvinnor som uppnått en högre ålder, ty det avses faktiskt kvinnor från åldern 36 ända upp till 67 år. Inte ens andra lagutskottet har i sin beskrivning av nu gällande rätt lyckats få en tillfredsställande terminologi. Utskottet talar om ytterligare inskränkningar i pensionsrätten för äldre änkor utan att tidigare ha givit någon förklaring till att utskottet i det avseendet avser äldre änkor, vilkas pensionsrätt regleras i övergångsbestämmelserna.

Först vill jag, herr talman, understryka att — bortsett från inkomstprövningen, som äger tillämpning i övergångsfallen, medan änkepension utgår utan sådan prövning i de fall mannen avlidit efter den 30 juni 1960 — de nya bestämmelserna utan undantag tillämpas såväl i äldre fall, varmed åsyftas över-

gångsfallen, som i nya fall, alltså fall som inträffat efter den 1 juli 1960, då den nya lagen trädde i kraft. När det talas om »undantagsbestämmelser för äldre änkor» eller »ytterligare inskränkning i pensionsrätten för äldre änkor», måste väl de flesta få den uppfattningen att det är sett i förhållande till vad som gäller för änkor, vilkas pensionsrätt regleras med hänsyn till att mannen avlidit efter den 1 juli 1960. Emellertid är änkor av båda kategorierna — alltså såväl äldre änkor som de som blivit änkor efter den 1 juli 1960 — med barn under 16 år i hemmet i princip likställda. I det avseendet föreligger alltså inte något behov av ändring. Finns det barn under 16 år i hemmet, utges barnpensioner till barnen, och änkan har i princip i båda fallen rätt till hel änkepension. Motionärerna vill emellertid utvidga denna bestämmelse till att retroaktivt avse även sådana änkor i övergångsfallen, som haft barn under 16 år i hemmet vid mannens frånfälle men icke har sådant barn den dag lagen trädde i kraft. Det är alltså huvudsakligen fråga om änkor med vuxna barn, om jag i det sammanhanget som vuxna barn betraktar barn över 16 år, d. v. s. barn som har passerat den ålder då barnpensionen upphör att utges.

Man kan alltid ifrågasätta, huruvida det funnits — om man vill vara alldeles objektiv — några starkare motiv för att tillämpa en ny lagstiftning beträffande änkepensioner på sådana fall, där änkeblivandet ligger långt tillbaka i tiden. Ju längre tid det rör sig om, desto mindre är motiven för att man skall tillämpa den nya lagstiftningen på de fallen. De svårigheter som har förelagat i samband med mannens dödsfall har ju i de flesta fall övervunnits. Änkan har tvingats ut på arbetsmarknaden och väl också i regel funnit någon möjlighet att försörja sig. Men i det avseendet har ju riksdagen redan tidigare beslutat, att den nya lagstiftningen skulle gälla även redan inträffade änkepensionsfall, och detta har helt naturligt 1958 års socialförsäkringskom-

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall mitté, som utarbetat det förslag som ligger till grund för lagstiftningen, också tagit fasta på.

Det innebär, att förhållandena den 1 juli 1960, då den nya lagen trädde i kraft, också blir avgörande för pensionsrätten. Utan att några särskilda beslut fattas, är det alltså ingen diskussion om den saken.

I det sammanhanget uppkom inom kommittén frågan, om det fanns motiv för att tillämpa de generösare regler, som gäller för beräkning av änkans pensionsrätt då hon har hemmavarande barn efter det att barnet fyllt 16 år, också för sådana fall som rör ett passerat skede där barnet fyllt 16 år, visserligen efter det att mannen avled men innan den nya lagen trädde i kraft. Vi fann i samband med dessa överväganden, att några motiv inte förelåg för en sådan retroaktiv tillämpning.

Vi talade samtidigt om möjligheten, att ge yngre änkor ett engångsbelopp i samband med mannens frånfälle för att bereda änkan möjlighet att få en viss tid för omställning. Med hänsyn till de belopp det nu är fråga om även i de fall, där det rör sig om reducerad pension, tyckte vi inte att det fanns något motiv för att ta upp resonemang om sådana engångsbelopp. De skulle nämligen bli relativt stora, och med hänsyn till att årsbeloppen i reduceringsskalan var betydande skulle de belopp som årligen kom att utgå ha en viss betydelse för änkor.

Vi avfärdade alltså detta, men vi kom samtidigt fram till det resonemanget, att om vi skulle fastna för en sådan engångsersättning i samband med mannens dödsfall, skulle den i varje fall inte kunna utbetalas retroaktivt, ty man kan inte betala ut något belopp sedan försäkringsfallet — om jag får använda det uttrycket — för länge sedan har passerat.

Samma slutsats kom vi till när det var fråga om att retroaktivt tillämpa den förmånligare beräkningsgrunden som följer med att pensionsrätten för änka skulle få baseras på hennes ålder den dag då yngsta barnet fyllt 16 år,

även om det — vilket många gånger naturligtvis är fallet — ligger 20, 25 år tillbaka i tiden.

Vi fann denna inställning så självklar, att detta inte föranledde några längre resonemang inom kommittén. Den var fullständigt enig i det avseendet. I betänkandet, där saken omnämndes i ett kort avsnitt, konstateras att om denna ståndpunkt blir avgörande, undviker man många svårigheter, som kan uppkomma vid en sådan retroaktiv tillämpning, i fråga om kontrollen av de förhållanden som skall vara för handen för att pensionsrätt skall föreligga.

Det innebär inte, något som finns angivet i ett av motionsparen, att det har varit kontrollsvårigheterna som varit avgörande för kommitténs ståndpunkt. Motionärerna tror att det är uppkonstruerade svårigheter, men det har inte funnits motiv för något sådant eftersom kommitténs ställningstagande inte påverkats därav. Det har bara resulterat i ett konstaterande att man inte behöver syssla med de ting som hör samman med kontrollen.

Utan att ifrågasätta något sådant som att en riksdagsman inte har reda på de bestämmelser som finns i vår sociallagstiftning på olika områden kan det vara lämpligt att jag friskar upp minnet i fråga om detaljerna på förevarande område.

Enligt tidigare bestämmelser, alltså de som gällde före den 1 juli 1960, utgick änkepension till änka, som fyllt 55 år — men inte i några andra fall — under förutsättning att hon uppnått denna ålder senast under det kalenderår, under vilket mannen avlidit, samt att hon varit gift med honom i minst 5 år. Dessa bestämmelser kompletterades emellertid genom lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn och lagen om särskilda barnbidrag till änkers och invaliders m. fl. barn. Änkebidraget utgick med belopp motsvarande änkepensionen enligt folkpensioneringslagen, men det upphörde att utgå då yngsta barnet uppnådde 12 års ålder.

Det finns dessutom i tillämpningsföreskrifterna — som jag förmodar att

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

pensionsstyrelsen har utgivit — utsagt att om det endast återstod någon kortare tid intill dess att barnet fyllt 12 år, då änkebidraget söktes, borde det icke beviljas. Det var alltså inte någon övergångstid. Och var det en övergångstid, så var bestämmelserna alltså inte utformade så som brukar ske när det gäller övergångsbestämmelser, nämligen generösa i tillämpningen. De innebär att man i stället skulle vara restriktiv. Det särskilda barnbidraget utgick med 600 kronor per år, dock längst till och med den månad, under vilken barnet fyllde 16 år. Rätten till änkepension, änkebidrag och särskilt barnbidrag var beroende av inkomstprövning. Samma förhållande gäller fortfarande i fråga om änkepensionen i övergångsfallen, som är inkomstprövad. Det är däremot inte fallet med den nya barnpensionen, som har ersatt de tidigare särskilda barnbidragen. Änkepensioner och änkebidrag, som utgick vid den nya lagstiftningens ikraftträdande enligt äldre bestämmelser, uppräknades till änkepensioner enligt de nya reglerna. Det var här fråga om en höjning till de nya beloppen, eftersom änkepensionen tidigare utgick med belopp motsvarande den pension, som utgick till en av två pensionsberättigade makar. Numera är änkepensionen beräknad till samma belopp, som utgår till ensamstående. Utgående särskilda barnbidrag till änkingar och änkors barn har omräknats till icke inkomstprövade barnpensioner.

Bestämmelserna i den reformerade änkepensioneringen tillämpas i såväl de äldre fallen — d. v. s. övergångsfallen — som i de nya änkepensionsfallen. Åldersgränsen, femtondedelsregeln och förekomsten av barn under 16 år i hemmet, påverkar sålunda pensionsrätten efter ensartade regler i både övergångsfall och i nya änkepensionsfall. Änka, som har barn under 16 år i hemmet, har i båda fallen, oavsett åldern, rätt till oreducerad änkepension, intill dess yngsta barnet fyller 16 år. Änkepensionen för tiden därefter beräknas, likaledes i båda fallen, med utgångspunkt från

änkans ålder vid den tidpunkt då barnet fyller 16 år.

Tidigare har nämnts att änkepensionen i övergångsfallen inkomstprövats, men det sker icke i de nya pensionsfallen.

I ett av de två motionspar, som varit föremål för utskottets behandling, har, som jag tidigare nämnde, förmodats, att socialförsäkringskommittén hade kommit till sin slutsats uteslutande på grund av befarade kontrollsvårigheter, vilka man i motionerna ville betrakta som uppkonstruerade. Man förmodar också, att det inte gärna kunde vara statsfinansiella skäl, som legat till grund för kommitténs slutsats. I sistnämnda hänseende har man väl rätt. Om man går till kommitténs källmaterial, finner man nämligen inte några beräkningar av kostnaderna för en retroaktiv tillämpning av bestämmelserna. Kostnadsfrågan har inte påverkat socialförsäkringskommitténs ståndpunkt.

Men jag vill erinra om att kostnadsfrågan inte är betydelslös. Det finns nämligen mer än 30 000 änkor, vilkas pensionsrätt påverkas av de förhållanden, som berörts i ändringsyrkandet. Av dessa 30 000 är det inte fler än 9 200, som kommer i åtnjutande av änkepension på grund av inkomstprövningen. De övriga har så stora inkomster, att det inte finns utrymme för änkepension. Huru många som ytterligare skulle fångas in om pensionsrätten blev förmanligare — d. v. s. inkomstprövningen skulle komma att gälla högre pensionsbelopp — är inte utrett, och jag har inte någon uppfattning härom. Den som har verkställt kostnadsberäkningarna i övrigt har konstaterat, att enbart när det gäller dem, som nu erhåller änkepension — d. v. s. den kategori av 9 200 änkor det nu är fråga om — kan man säkerligen utgå från att inkomstprövningen har verkat fullt ut och att de förmodligen till sin ålder vid mannens fränfalle vid beräkningen av pension genomsnittligen skulle få lägga 3—5 år. Med ledning härav skulle kostnadshöjningen utan några ändringar i

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

fråga om inkomstprövningsreglerna kunna antas belöpa till 8—10 miljoner kronor.

Nu har vi emellertid en beställning från riksdagen, som går ut på att kommittén bör överväga en uppmjukning av inkomstprövningen i änkepensionsfallen. Kommittén har en positiv inställning till detta, men har ännu inte fattat definitivt beslut, men preliminärt har vi varit överens om att låta beräkna de totala kostnaderna för en ändring av inkomstprövningsreglerna för änkepensionerna med utgångspunkt från att regeln om avdrag med två tredjedelar faller bort och tredjedelsregeln skulle tillämpas över hela linjen. För närvarande är ett belopp av 1 000 kronor helt avdragsfritt — den inkomsten kan man sålunda ha utan att den påverkar pensionsförmånerna. De första 400 kronorna därefter medför ett avdrag med en tredjedel. På all inkomst därefter — d. v. s. över 1 400 kronor — sker avdrag med två tredjedelar. Vid en inkomst, som med låt oss säga 300 kronor överstiger 1 400 kronor, avräknas 200 kronor av pensionsförmånerna.

I Stockholm, där man väl har de högsta kommunala bostadstilläggen i landet — 2 125 kronor för ensamstående — innebär de nuvarande avdragsreglerna, att änkepensionen liksom annan inkomstprövad pension upphör vid en inkomst av cirka 7 000 kronor. Vid inkomster av 7 000 kronor eller däröver finns alltså inte något utrymme för folkpensionsförmåner, om de tillhör de inkomstprövade kategorierna — men av dem finns det ju inte så många kvar.

Gör man nu den uppmjukningen i inkomstprövningen, att avdraget med en tredjedel får gälla över hela linjen, höjes inkomstgränsen till 13 000 kronor. Ända upp till denna gräns skulle viss del av folkpensionsförmånerna komma att utgå, därest det kommunala bostadstillägget är så högt som i Stockholm eller över 2 000 kronor.

Ännu har vi ingen möjlighet att bedöma, i vilken utsträckning dessa generösa regler kommer att påverka total-

kostnaderna, långt mindre hur det kommer att påverka kostnaderna om bestämmelsen om barnens inverkan i fråga om ankans pensionsrätt tillämpas retroaktivt, så att inte bara de som har barn, utan även de som haft barn, får den förmånligare beräkningen av pensionsrätten. Vi har icke någon sådan kostnadsuppgift för närvarande, men utskottets utlåtande går ut på att frågan bör gå till utredning, och då för det väl med sig att man också beräknar dessa detaljer.

Herr talman! Jag har ju klart för mig, att man kan ha olika uppfattning om huruvida det är motiverat att tillämpa de förmånliga beräkningsgrunderna även beträffande de änkor i övergångsfallen vilka haft barn under 16 år vid mannens frånfälle, men icke har sådant barn vid lagens ikraftträdande. Man kan ha olika uppfattning om det, liksom i fråga om allting annat. Kommittén kom till den slutsatsen, att det inte var motiverat med en sådan retroaktiv tillämpning. Om riksdagen skulle ha den uppfattningen, att det är motiverat ur rättvisesynpunkt eller annan synpunkt eller därför att man vill ge ankorna det extra stöd, som otvivelaktigt ligger i dessa beräkningsgrunder, då kan naturligtvis inte kontrollsvårigheter eller administrativa besvärligheter få utgöra något hinder härför.

Det har kommittén heller inte ifrågasatt. Kan man bortse från de statsfinansiella konsekvenserna, bör man också försöka klara de administrativa svårigheter som kan uppkomma då händelser som ligger långt tillbaka i tiden skall kontrolleras, i en tid då det var vanligare än nu att i synnerhet yngre änkor inte själva handhade vårdnaden om barnen, utan överlämnade dem till egna föräldrar eller till någon annan som tog hand om dem. Men det är väl inte värre än att det skall kunna klaras.

Jag tycker, herr talman, att andra lagutskottet hade rätt i sina slutsatser föregående år, då man sade bl. a. följande: »I flertalet fall, där änkan på grund av nu nämnda regler inte kan

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

åberopa förekomsten av barn för sin rätt till pension, torde hon likväl vara berättigad till pension på grund av sin ålder vid mannens död. Visserligen blir i många fall därvid pensionen lägre än om hänsyn tagits till förekomsten av barn i hemmet, vilka uppnått 16 års ålder före de nya bestämmelsernas ikraftträdande. I dylika fall torde dock mannens död i allmänhet ligga relativt långt tillbaka i tiden. Flertalet av dessa änkor torde numera ha förvärvsarbete. Utskottet vill dessutom erinra om att någon försämring på grund av de nya bestämmelserna inte uppstår. Tvärtom blir det som regel gynnsammare förutsättningar för pension än tidigare även för dessa änkor. Med hänsyn till vad sålunda anförts och till de avsevärda praktiska fördelar propositionens förslag innebär finner sig utskottet icke kunna biträda förevarande motionsyrkanden.»

Jag vill sluta med att understryka, att den nya lagstiftningen *inte* innebar några inskränkningar i pensionsrätten för någon av de kategorier änkor som kan komma i fråga. Tvärtom innebar den en utökad pensionsrätt, ty flertalet var helt avskurna från rätt till änkepension tidigare, eftersom det fordrades att de skulle ha fyllt 55 år vid mannens frånfalle för att ha pensionsrätt. Kunde de få änkebidrag på grund av att de hade barn under 12 år, drogs detta in när barnen uppnådde denna ålder.

Alltså kan man inte åberopa undantagsregler eller inskränkningar i pensionsrätten eller någonting dylikt för att följa utskottets förslag i detta avseende, som väl skall syfta till en utvidgning av bestämmelserna. Riktigare är att göra det med den motiveringen, att ankorna får ha det så mycket bättre även om de barn som de haft nu är vuxna.

Jag yrkar bifall till den av herr Axel Svensson och mig avlämnade reservationen.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det är ganska vanligt när det gäller i synnerhet den sociala försäkringsdelen av riksdagens verksamhet att vi antar lagar, som vi efter en tid finner inte vara riktigt fullkomliga. Därför förekommer det ständigt och jämt att vi måste vidtaga förändringar i dessa lagar. Det sker då i regel med stöd av de erfarenheter som vi har vunnit under lagens tillämpning.

Det är ingen som på minsta sätt betvivlar att man inte såväl inom socialförsäkringskommittén som inom socialdepartementet gjort sitt allra bästa för att få fram en så riktig lag som möjligt när folkpensioneringslagen ändrades den senaste gången. Utskottets uttalande får följaktligen inte tolkas så, att vi riktar några anmärkningar mot vare sig den ene eller den andre, utan det får i stället tolkas på det sättet, att erfarenheten har givit det resultatet att det ändock finns en del änkor som har det sämre än de borde ha i förhållande till övriga änkor.

När vi antog lagen utgick vi ifrån att arbetsmarknadsstyrelsen dels skulle kunna omskola ankorna, dels ock skaffa dem sysselsättning. På det sättet skulle denna kategori änkor kunna få sin försörjningsfråga ordnad. Men alla vet ju vilka svårigheter som föreligger för änkor som har kommit upp i 50—60-års åldern att skaffa sig sysselsättning. Det är mer än en av dem, som inte kan förtjäna tillräckligt för att klara sig, utan som måste gå till socialvården. Åtskilliga måste leva på en mycket låg standard, en standard lägre än den som änkepensionen förutsätter. Det finns exempel på fall då en änka bor mitt emot en kvinna, som blivit änka vid yngre år och som inte har några barn men ändå har full pension, då däremot den äldre änkan, som haft barn, inte erhåller någon pension. Det är då givet att den äldre änkan anser sig sämre behandlad än den yngre.

Det är hela problemet. Man kan säga, att det inte är något stort problem. Vi vet inte hur många änkor det gäller. Men jag skulle tro att det gäller tillräck-

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

ligt många för att i de allra flesta kommuner vålla en irritation, som inte är behaglig vare sig för oss eller dem det närmast gäller och som heller inte är så vidare behaglig för pensionsnämnderna när de skall behandla dessa frågor. Det har sagts mig, att pensionsnämnderna i många fall utgår ifrån att vederbörande skall kunna få pension. När en änka lämnar in sin ansökan ställer man det halvt om halvt i utsikt, men när man går närmare in på fallet visar det sig att det inte går.

Det är detta tillstånd som nu har blivit mer och mer uppenbart efter hand som lagen har tillämpats och efter hand som rationaliseringen gjort arbetskraft av detta slag mer och mer överflödigt.

Det är detta som har gjort att vi inom utskottet har ansett att saken är sådan, att vi i nuvarande läge bör undersöka den, och därför har vi hemställt att regeringen skulle utreda frågan, så att man fick reda på dels hur många det gäller, dels också hur mycket en ändring skulle komma att kosta.

Detta är i korthet motiveringen för utskottets ståndpunkt. Jag kan inte finna annat än att det finns en hel del rim och reson i den.

Utskottets ärade ordförande har pekat på de finansiella svårigheter som en bättre änkepension för dessa änkor skulle föra med sig. Ja, det är klart att man inte skall bortse från den saken. Men dessa kvinnor tillhör, vågar jag säga, de allra fattigaste här i landet som här kan komma i fråga. Då måste man också fråga sig, huruvida det är just beträffande dem staten skall lägga i dagen sitt allra största sparsamhetsnit.

Det bör staten inte göra och därför har vi föreslagit riksdagen att hemställa hos regeringen om en utredning i denna sak för att därefter komma fram med ett förslag om en pensionering av dessa änkor som är gynnsammare än tidigare.

Med hänvisning till det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! När herr Strand här slutade sitt anförande med att citera ur fjolårets utskottsutlåtande, kunde jag inte låta bli att göra den lilla reflexionen, att det sedan dess mer och mer har visat sig, att här finns speciella fall som blivit utan pension och därmed orättvist behandlade.

Jag vill mycket kraftigt understryka vad herr Elowsson just nu före mig sade, nämligen att vi motionärer genom vårt initiativ i denna fråga givetvis inte har vänt oss emot lagstiftningen som sådan, d. v. s. den ändring som kom till stånd i fjol enligt proposition nr 75; det var en ändring som vi väl allesammans hälsade med tillfredsställelse. Det har säkert kunnat konstateras att det var en bra reform.

Emellertid har den samtidigt olyckligtvis kommit att skapa vissa övergångsproblem, som har framstått som orättvisor, vilket vi redan i fjol från centerpartihåll befarade och motionsledes då pekade på. Vi avgav en reservation, där vi just påtalade detta förhållande och angav att man borde tänka sig en viss retroaktivitet i tillämpningen för de änkor, som har barn under 16 år. Vi föreslog där, att en utredning skyndsamt skulle tillsättas för att man skulle ta bort orättvisan, men den gången ansåg utskottet, såsom den ärade utskottsordföranden här nämnde, att det inte inträdde någon försämring i dessa speciella fall, utan tvärtom blev gynnsammare förutsättningar för pension än tidigare. Men detta har nu visat sig vara fel.

Herr talman, centerpartiet har kommit igen i år och tagit upp detta problem om övergångstillämpningen. Vi har fått stöd i år av ett flertal av riksdagens socialdemokratiska kvinnliga ledamöter, som också har tagit upp saken i en motion, och andra lagutskottet har, såsom det har sagts tidigare, funnit dessa frågor värda en utredning. Jag vill hoppas att riksdagen i likhet med andra lagutskottets majoritet finner att frågorna är värda att tas upp. Jag tror inte kostnaderna blir avskräckande. Herr Strand har här anfört en kostnadsberäkning, men jag

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

vill inte uttala mig om huruvida den håller. Vid utskottsbehandlingen beräknades emellertid att det näppeligen skulle bli någon större kostnadsökning, eftersom de änkor, som det här är fråga om, i de allra flesta fall hunnit skaffa sig så stor arbetsinkomst sedan barnen blivit 16 år, att de inte kan erhålla den inkomstprövade pensionen.

Den motion som har fått nr 369 i första kammaren och 428 i andra kammaren tar upp problemet med övergångsfallen från en litet annan synpunkt. Den berör frågan om pension för de äldre änkor, sådana som blivit änkor tidigare men på grund av speciella förhållanden nu faller utanför lagens tillämpningsområde. Jag vill inte undanhålla kammaren, att det kan vara svårt att tillmötesgå motionens krav enbart efter de riktlinjer, som där föreslås, men vi som har avgivit en reservation till utskottets hemställan under B anser, att frågan ändå är av sådan vikt, att den bör tas upp av samma utredning. Man skulle måhända kunna tänka sig, att utredningen därvid kom till det resultatet, att alla änkor över en viss ålder skulle kunna erhålla pension, men denna fråga bör givetvis belysas av utredningen.

Herr talman! Jag vill understryka betydelsen av att riksdagen tar upp dessa speciella änkepensioneringsproblem till en skyndsam översyn för att söka åstadkomma största möjliga rättvisa. Jag får därför yrka bifall till utskottets hemställan under A, men i vad avser hemställan under B yrkar jag bifall till den av mig och herr Gustavsson i Alvesta avgivna reservationen.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag vill börja med att citera vad utskottet skriver nederst på s. 8 före slutklämman: »Frågan om att eliminera verkningarna av spärregeln torde emellertid fordra ytterligare överväganden. En lösning är att helt ta bort spärregeln, varvid i så fall måste avgöras från vilken tidpunkt ett sådant beslut skall ha verkan. Måhända kan även and-

ra lösningar tänkas. Före det definitiva ställningstagandet är det också angeläget att äga närmare kännedom om de kostnader en ändring av förevarande slag skulle medföra.»

Utskottet har sålunda inte kunnat ta ställning till utformningen av de eventuella nya bestämmelserna, och man har fria händer att, på grundval av utredningens resultat, vid ändring av bestämmelserna ta hänsyn till deras ekonomiska konsekvenser. Som det nu är finns det gränfall där skillnader som förekommer utgör endast »dagar, månader eller något år», som det står i reservationen.

Jag skulle vilja peka på det exempel som anföres på s. 7 i utskottsutlåtandet. En kvinna, som blev änka år 1945 vid 35 års ålder och vars yngsta barn då var ett år, kan inte erhålla änkepension, därest barnet fyllt 16 år före den 1 juli 1960, medan en annan änka, vars situation är densamma så när som på att barnets födelsedag inträffar efter den 30 juni, får pension. Sådana fall ter sig ju mycket orättvisa.

En lösning som är relativt enkel och relativt billig, men som kan göra övergången mjukare och därför kan vara värd att pröva, är någon form av avtrappning i stil med vad som gjorts med den icke inkomstprövade pensionen för de änkor vilkas män dött under tiden 1958—1960.

Det är här fråga om övergångsbestämmelser. Den grupp av änkor det gäller minskar för varje år. Då inkomstprövning fordras och den är ganska sträng, är det väl ändå inte så verklighetsfrämmande att tro, att kostnaderna skall bli mindre än vad som anges i reservationen och herr Strand har anfört, men den saken får utredningen söka ta reda på. Som herr Larsson påpekade gäller det i detta fall kvinnor som varit änkor länge, och det finns därför anledning att tro, att de flesta av dem har skaffat sig sådant arbete som gör att de på grund av inkomstprövningen inte blir berättigade till någon pension.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag. Jag tror att den

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

ändring som föreslås kommer att vara av förhållandevis ringa ekonomisk betydelse, men den kan utgöra ett steg mot en utjämnning av vissa orättvisor, som för enskilda personer understundom kan te sig rätt besvärande.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Helt naturligt kan man bli något tveksam vid bedömandet av denna fråga, sedan man med intresse lyssnat till reservanten herr Strands fint upplagda motivering för avslag på motionerna I: 279 och II: 237.

Jag medger att det möjligen kan finnas vissa skäl för avslag på motionerna. Om man noga väger vad som här talar för och emot förefaller det mig dock som om man inte direkt bör gå emot ett förslag från andra lagutskottet om utredning av en fråga, som ju i alla fall synes vara aktuell för ytterligare överväganden. Änkor som sakligt sett borde vara berättigade till pension bör icke utestängas därifrån genom en sådan spärregel som det här är fråga om.

Reservanterna anser att den av motionärerna föreslagna ändringen av övergångsbestämmelserna och den av motionärerna påyrkade retroaktiva tillämpningen icke är tillräckligt motiverad. Den kostnadsökning som ett genomförande av motionärernas förslag skulle medföra saknar, enligt reservanterna, icke betydelse ur statsfinansiell synpunkt. Jag anser emellertid detta inte vara tillräckliga skäl för att gå emot förslaget om en utredning, som syftar till att skapa en klar bild av hur situationen kommer att bli administrativt, organisatoriskt och ekonomiskt, om den nu tillämpade spärregeln slopas. Bara det faktum, att den nu tillämpade spärregeln kan leda till högst olika resultat i ganska likartade fall, gör det enligt min uppfattning angeläget att undanröja dessa verkningar av spärregeln. Andra lagutskottets majoritet har ju också starkt understrukit angelägenheten härav.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets förslag.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Låt mig först än en gång understryka, att det här icke är fråga om att beröva änkorna pensionsrätt. Vad det här gäller är att änkor med vuxna barn får sin pensionsrätt bedömd på samma sätt som änkor utan barn, d. v. s. med utgångspunkt från tidpunkten för mannens fränfalle.

Sedan vill jag också understryka, att man inte skall ta de av mig nämnda kostnadssiffrorna som absolut säkra eller exakta. Kostnadsberäkningar i sådana avseenden där man i stor utsträckning måste göra antaganden kan slå fel både åt det ena och andra hållet. De kostnadsuppgifter, som jag här anfört, har jag fått av den som verkställt kostnadsberäkningarna i övrigt. Han har sagt att kostnadshöjningen utan ändring av inkomstprövningsreglerna förmodligen kommer att röra sig om 8—10 miljoner kronor.

Herr Elowsson blandade sedan kanske något ihop argumenten för och emot. Arbetsmarknadsstyrelsens insatser i detta sammanhang skulle huvudsakligen inriktas på att hjälpa de yngre änkor, som inte blivit pensionsberättigade, men som möjligen skulle kunna tänkas få en engångsersättning för att därigenom klara sina omställningssvårigheter. Den frågan har liksom skjutits över på arbetsmarknadsstyrelsen, som får ta hand om både omskolningen, om sådan erfordras, och hjälpa till med att skaffa vederbörande ett lämpligt arbete.

Herr Thorsten Larsson ansåg att vi borde försöka komma fram till en sådan ordning att änkor efter uppnådda 60 år fick full änkepension. Motionen syftar enbart på övergångsfallens änkor, men det är väl mera ett förbiseende att den inte kommit att omfatta samtliga änkor — motionärerna tycks ju ha utgått ifrån att det är full änkepension i de s. k. nya fallen, vilket det inte är. Femtondelsregeln gäller fortfarande för dem, och det är därför långt från alla änkor som har full pensionsrätt vid uppnådda 60 års ålder.

Utskottet har inte velat gå med på

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

en utredning om en sådan förbättring av änkepensionsreglerna, som motionärerna här begär, därför att det inte bara gäller änkor i denna ålder. Vi stöter här på ett problem som har aktualiserats i motioner av annat innehåll, som vi kommer till senare i ett annat utlåtande från andra lagutskottet, nämligen svårigheten för kvinnor, som har uppnått en relativt hög ålder, att finna sysselsättning. Vi har de s. k. föräldraänkorna och även andra ensamstående kvinnor. Det kan följaktligen vara fråga om fränskilda likaväl som de nu av herr Thorsten Larsson aktualiserade änkefallen. Mister de sin sysselsättning när de har kommit upp i närheten av 50-årsåldern, är de handikappade när de skall skaffa sig ny sysselsättning. Det är ett faktum att även män i den åldern många gånger har svårt att få ett arbete som passar. De blir ofta hänvisade till att ta ett arbete, där de får gå från och till. Men ingen vill förneka, att kvinnorna är sämre ställda i det avseendet. Den saken kan man emellertid inte klara med generella regler — genom att exempelvis sänka pensionsåldern för änkor till 60 år — ty det skulle ju innebära att man måste göra motsvarande sänkning även för andra ensamstående kvinnor. Nu är ju, som väl är, inte änkorna prisgivna när de når 60 års ålder. Jag tror att de genomsnittligt sett klarar sig precis lika bra som andra ensamstående kvinnor, som blir hänvisade till förvärvsarbete av något slag. Det utesluter inte att många kan behöva en extra hjälp vid högre ålder, men denna kategori begränsas som sagt inte till änkor. Detta förhållande är alldeles säkert lika vanligt förekommande bland andra ensamstående kvinnor.

Dessa frågor får vi emellertid tillfälle att återkomma till senare.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag förmodar att många med mig tycker, att detta är en mycket svår fråga att avgöra. Jag känner ett behov av att säga, att jag redan under utskottsbehandlingen kände mig mycket

tveksam inför utskottets ställningstagande. Det kommer ju alltid att finnas gränssfall, som det är svårt att ringa in vid en sådan här reform. Jag kan inte riktigt förstå att vi med en positiv lösning i föreliggande fråga bättre tillgodoser dessa gränssfall. Någonstans måste ju datum sättas, och det måste finnas de som faller på ena eller andra sidan; de som faller till vänster får en viss nackdel, medan de som faller till höger får en förmån. Dessa svårigheter — det kan man aldrig komma ifrån — löser man inte genom ett positivt beslut i dag. Jag anser inte att man bör negligera den lilla grupp av änkor som det här gäller därför att gruppen är liten — men dessa änkor har nog varit tvungna att redan söka sig ut på arbetsmarknaden. Det gäller dock änkor med vuxna barn. Jag vill nu deklarerar — trots att jag inte anslutit mig till reservanterna i utskottet — att jag under debatten i kammaren blivit mer övertygad om att dessa har rätt. Jag kommer därför att rösta för reservationen.

Herr **NYSTRÖM** (s):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell har här deklarerat att hon, trots att hon i utskottet biträtt andra lagutskottets förslag, kommer att rösta med reservanterna. Jag vill med anledning härav bara hänvisa till vad som sägs i motionen nr 237 i andra kammaren och de exempel nr 1 och 2 som där anföres. Jag behöver knappast inför kammaren läsa upp dessa två exempel, men bara de exemplen — om man bortser från betydelselösa felaktigheter — säger mig att man inte bör vara rädd för en utredning i denna fråga.

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Vi som är majoritet inom utskottet har fullt klart för oss att detta problem är besvärligt. Den saken har vi aldrig sökt dölja för oss. Men å andra sidan har vi betraktat det som ett sådant rättviseproblem, att vi inte velat försitta möjligheten att låta rege-

Om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall
 ringen utreda och bedöma frågan. Efter den utredningen får vi ta ståndpunkt till huruvida det är möjligt att bära de kostnader som skulle följa av att man tillmötesgår önskemålen i motionerna. När den tiden kommer får vi ta ställning till det spörsmålet.

Fru Hamrin-Thorell säger att de änkor som det är fråga om har sökt sig ut på arbetsmarknaden. Ja, det har de naturligtvis varit nödsakade att göra. Men att söka sig ut på arbetsmarknaden är en sak; en annan är att få en sysselsättning som ger tillräckligt stor inkomst för att man skall kunna leva ett någorlunda drägligt liv. Detta erbjuder svårigheter t. ex. för änkorna ute på landsbygden och även för änkorna i tätorterna och i städerna.

Det gäller alltså här en grupp människor, som vill arbeta men som ändå har svårt att få sådan sysselsättning som ger en någorlunda hygglig inkomst. Och det är dessa människor vi vill komma till hjälp genom att hemställa till regeringen om en utredning av saken.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Herr Nyström nämnde motionen i denna kammare nr 279 och i andra kammaren nr 237 och de där angivna exemplen. Motionärerna säger att resultatet i dessa fall är orimligt, och det kan jag hålla med om — resultatet är orimligt, men inte i den mening motionärerna avser. Det gäller i bägge exemplen kvinnor som blivit änkor i 36-årsåldern och som har barn. Det ena barnet fyller 16 år före den 1 juli 1960, medan det andra barnet fyller 16 år någon dag senare. Motionärerna vill att båda änkorna skall ha pensionsrätt. Jag tycker att ingen av dem borde ha det, men den ena av änkorna fyller de formella fordringarna enligt den nya lagstiftningen, och därför får hon rätten.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Med hänsyn till det exempel herr förste vice talmannen an-

förde och den principiella syn på sådana här gränsdragningsproblem, som fru Hamrin-Thorell för en stund sedan gav uttryck åt, undrar jag om man inte kan tänka sig att en lösning genom en avtrappning av gränsen på något sätt skulle kunna göra det hela smidigare och åtminstone ta bort en smula av de orättvisor som kan tyckas förekomma.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera punkten av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i denna punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Strand och herr Axel Svensson vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen Strand begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Strand och herr Axel Svensson vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. likalönsprincipen, m. m.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Thorsten Larsson och herr Gustavsson i Alvesta vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Thorsten Larsson och herr Gustavsson i Alvesta vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. likalönsprincipen, m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner om likalönsprincipen, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 105 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 131 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, angående likalönsprincipen, dels ock de likalydande motionerna nr 106 i första kamma-

ren av herr *Lundström m. fl.* och nr 132 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, angående likalönsprincipens genomförande inom statsförvaltningen.

I motionerna I: 105 och II: 131 hade i en med 1 betecknad punkt hemställts, att riksdagen måtte besluta att uttala sig för att Sverige borde ratificera a) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning samt b) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 med ansluten rekommendation nr 90 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

I motionerna I: 106 och II: 132 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning med uppgift att undersöka under vilka former och under vilken tid ett genomförande av likalönsprincipen inom den statliga förvaltningen kunde ske, så att en plan härom så snart som möjligt kunde föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att motionerna I: 105 och II: 131, såvitt anginge de däri under 1 upptagna yrkandena (ratificering av ILO-konventionerna nr 100 och nr 111), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 106 och II: 132 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

vid utskottets hemställan under A

I. av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström*, herrar *Virgin*, *Anderson* i Sundsvall och *Rimmerfors* samt fröken *Wetterström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 105 och II: 131, såvitt anginge de däri under 1 upptagna yrkandena, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin me-

Ang. likalönsprincipen, m. m.

ning giva till känna, att Sverige borde ratificera dels den av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde beslutade konventionen (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, dels ock den av organisationens allmänna konferens år 1958 vid dess fyrtioandra sammanträde beslutade konventionen (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning;

II. av herr *Thorsten Larsson* och herr *Wahrendorff*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

vid utskottets hemställan under B

I. av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström* samt herrar *Anderson* i Sundsvall och *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I:106 och II:132 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning med uppgift att undersöka under vilka former och under vilken tid ett genomförande av likalönsprincipen inom den statliga förvaltningen kunde ske, så att en plan härom så snart som möjligt kunde föreläggas riksdagen;

II. av fröken *Wetterström*, som dock ej antytt sin mening.

Fröken **NORDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Frågan om en ratificering av konvention nr 100 om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde har alldeles nyligen varit föremål för behandling här i kammaren, och så många nyheter kan nog inte tillföras dagens överläggningar. Det är mig dock angeläget att få säga, att det för oss reservanter är omöjligt att förstå att utskottets majoritet ännu anser att »förutsättningar saknas för en ratificering av konventionen», så långt på väg som vi har kommit, inte minst efter föregående års överenskommelse mellan Landsorganisationen och Arbetsgivare-

föreningen om den femåriga övergångsperioden.

Än sägs det från våra motståndare, att ett undertecknande av konventionen skulle innebära ett hot mot arbetsmarknadens frihet, än att det inte skulle ha någon betydelse alls.

Likalönskonventionen ålägger det land som ratificerat att »på det sätt som är förenligt med gällande ordning för fastställandet av lönesatser, främja och, i den mån sagda ordning så medgiver, trygga tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde». Det stadgas vidare, att principen må kunna tillämpas genom lagstiftning eller kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare. Av dessa uttryckssätt har vi dragit den slutsatsen, att stat som ratificerar visserligen åtar sig att genomföra likalönsprincipen men att den inte skall göra det med några andra medel än som tidigare ansetts böra ifrågakomma. Staten blir inte förpliktad att ingripa i löneuppgörelserna på den privata arbetsmarknaden. Denna tolkning har man ju givit konventionen i både Danmark och Norge, och där tillämpar man ju liksom vi principen om arbetsmarknadsparternas frihet.

Man kan naturligtvis ställa sig frågan, om det över huvud taget har någon betydelse att vi ratificerar. Det är dock givet att en ratificering måste medföra, att staten själv i sin lönepolitik skall genomföra principen. Som också fastslagits av likalönskommittén förekommer inom det statliga avlöningssystemet betydande avvikelser från likalönsprincipen. Den största avvikelserna är — som vi vet — lönesättningen under den manliga bottenlönegraden av ett avsevärt antal kvinnliga tjänster. Genomföres likalönsprincipen inom den statliga sektorn, kommer det naturligtvis att föra med sig att landsting och primärkommuner så småningom kommer att följa efter. Man hoppas väl också att principen skall vinna fullt insteg även på den enskilda arbetsmarknaden som en följd härav. Det är väl inte tal om annat än att en ratificering skulle vara

Ang. likalönsprincipen, m. m.

av betydande värde för likalönsprincipens genomförande över huvud taget här i landet.

Det sägs stundom att ett genomförande av likalönsprincipen skulle ställa sig alltför kostsamt för det allmänna, men de förpliktelser en ratificering skulle medföra sträcker sig inte längre än till att likalönsprincipens genomförande skall främjas. Principen behöver inte tillämpas omedelbart utan successivt inom ramen för tillgängliga resurser.

En enkel sak tycker jag att vi skall hålla i minnet, nämligen, att ju dyrare vi finner det vara att ändra på bottenlöneeländet, desto orättvisare är också de nuvarande förhållandena mot kvinnovärlden.

Liksom i höstas ber jag, herr talman, att i korthet få framhålla, vad det skulle betyda för kvinnorna i de många länder, där man inte har tillnärmelsevis vår relativa jämlikhet med männen i lönehänseende, i stimulans och uppmuntran att i det material som finns lättast tillgängligt internationellt, nämligen konventionerna, kunna återfinna Sverige som ratificent av nr 100. Det är nämligen alldeles uppenbart att förhållandena för de svenska kvinnorna i lönehänseende, i utbildningshänseende och familjerättsligt följs med uppmärksamhet av den stora internationella kvinnovärlden.

För några veckor sedan behandlade vi i riksdagen den internationella rekommendationen angående samråd och samverkan på branschplanet mellan offentliga myndigheter och arbetsmarknadens parter. I andra lagutskottets utlåtande stod refererat ett utomordentligt välformulerat yttrande av delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet. Delegationen betonar rent allmänt, att ett internationellt instrument av den art, varom här är fråga, självfallet bör bedömas inte bara från det egna landets synpunkt utan att hänsyn också tagas till dess möjliga effekt på en önskvärd utveckling internationellt sett. Delegationen framhåller vidare att betydelsen av rekommendatio-

nen enligt delegationens mening ligger främst i förhoppningen, att den åtminstone på längre sikt skall kunna bidra till en utveckling fram emot det åsyftade samarbetet även i stater, där förutsättningarna i dagens läge kan synas mindre gynnsamma härför. Till detta anslöt sig departementschefen, och riksdagen hade inte några invändningar mot dessa allmänna reflexioner. Man borde kunna tillämpa samma synpunkter för att motivera den ratificering det i dag är fråga om.

I vår reservation säger vi mot slutet: »Särskilt beklagligt är det, att Sverige inte kunnat ansluta sig till konventionen nr 111, vilken ger uttryck för några av de grundläggande värderingar som omfattas av samtliga demokratiska partier här i landet.»

»Särskilt beklagligt» är ett vårdat och försiktigt uttryck, som man gärna begagnar sig av i tryck, men inför allt som händer i världen tycker jag att man kan ha anledning att reagera med än starkare uttryck, och jag upplever med något av en skamkänsla, att vi efter att ha låst oss fast i våra positioner beträffande den viktiga konventionen nr 100 inte har rätt att ratificera den i dagens situation ännu viktigare konventionen nr 111, som gäller diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning på grund av ras, hudfärg, kön, religion, politisk uppfattning, nationell härstamning och socialt ursprung.

Vid Internationella arbetskonferensens 44:e allmänna sammanträde i juni förra året antogs med 194 röster mot 0 och 2 nedlagda en resolution, enligt vilken man anmodade Internationella arbetsbyråns styrelse att utan dröjsmål ägna särskild uppmärksamhet åt 1958 års konvention angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning, alltså den konvention 111 som vi nu diskuterar, genom att infordra rapporter enligt arbetsorganisationens stadga, ävensom att vidtaga sådana ytterligare åtgärder som med hänsyn till i konventionen behandlade spörsmål må anses lämpliga, »därvid särskilt bör övervägas huruvida det kan anses till-

Ang. likalönsprincipen, m. m.

rådligt och skäligt att införa en särskild ordning för handläggning av denna sak». Den engelska texten till den sista meningen är ännu klarare. Där heter det nämligen att det bör övervägas »setting up special machinery for dealing with this matter».

Reaktionen mot de länder som inte har ratificerat konvention 111 — de må göra sig skyldiga till någon eller alla former av diskriminering eller de må ha andra motiv för att underlåta ratificering — är stor i världen, och det kommer, herr talman, att bli intressant men kanske inte så roligt, när vi får veta vad den särskilda ordning, det »machinery» innebär som det talas om i resolutionen. Det är tydligen meningen att man skall klämma åt de stater som inte har ratificerat.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen I under A, som innebär att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna att Sverige bör ratificera såväl konventionen nr 100 som konventionen nr 111.

Jag ber att därefter få övergå till reservationen under B.

Om vi fick till stånd den av reservanten fru Hamrin-Thorell m. fl. under B föreslagna arbetsvärderingen, skulle vi helt säkert på ett snabbare och säkrare sätt få fram ett underlag för en likvärdig löneplacering av manliga och kvinnliga befattningshavare inom de statliga låglönegrupperna, där förhållandena nu är rent avvita.

Det kan väl inte vara rimligt, herr talman, att en ung man som blir vaktmästare på ett statligt sjukhus — han må bli sjukbärare med de anspråk som yrket ställer på hans kroppskrafter och de krav som allmänheten kan och bör ha beträffande hans serviceanda, eller han kan ha helt okomplicerade sysslor, som att ta hand om avfall eller att transportera tvätt till och från avdelningarna, eller han kan vara maskindiskare — automatiskt börjar i sjunde lönegraden, medan det kvinnliga sjukvårdsbiträdet, som vi patienter är så beroende av — det ställs stora krav på hennes kun-

skaper, hennes omtänksamhet och hennes sätt att vara — hon börjar i andra lönegraden, vilket här i Stockholm betyder 236 kronor i månaden mindre lön än männen i sjunde lönegraden, och i ortsgrupp III 211 kronor. Sjukvårdsbiträdets arbete är minsann inte alla gånger lättare än vaktmästarens, och det är förmodligen varken lättare eller mindre ansvarsfullt att sköta steriliseringsapparaten på en sjukavdelning än det är att klara en diskmaskin. Om ett kvinnligt biträde diskar, får hon för övrigt inte heller mer än andra lönegraden.

En del sjuksköterskor börjar i åttonde lönegraden. De har drygt tre års utbildning, men får bara 52 kronor mera i månaden än den lika gamla, icke specialutbildade, mannen när han börjar sin anställning på samma arbetsplats.

En ung man som anställs som vaktmästare i något av ämbetsverken börjar i regel i sjunde lönegraden med 1 037 kronor i månaden — ibland händer det att han börjar i sjätte. Han är väl värd denna lön, det är jag alldeles särskilt angelägen att framhålla, men ett kvinnligt skrivbiträde med realexamen och maskinskrivningskurs, vilket i regel torde vara minimikrav, börjar i första lönegraden. Hon får 762 kronor i månaden. Någon gång, om det finns särskilt bärande skäl, kan hon börja med 843 kronor eller 935 kronor i månaden.

Ser vi på den kommunala sektorn, som naturligtvis förr eller senare skulle påverkas av en statlig bottenlöneutjämning, finner man till sin förtrytelse — »man» är i högsta grad »jag» i detta fall — att mina speciella skötebarn, nämligen hemvårdarinnorna, har krånglat sig upp till fjärde lönegraden. De har i regel 15 månaders utbildning eller mångårig praktik jämte tre månaders intensivutbildning. Med det självständiga, ansvarsfulla och oberäknliga arbetet de har kommer de efter nio års tjänst upp till samma lönegrad som den 21-åriga vaktmästaren befinner sig i första dagen han tjänstgör på kommunalkontoret.

När vi säger att vi har genomfört likalönsprincipen inom den statliga sektorn,

Ang. likalönsprincipen, m. m.

har det sannerligen gått troll i orden.

Det finns en liten lustig dansk vers, som talar om hur man kan insnärja enkla fakta i de konstiga ordens värld. Det tycker jag att man gör, när man troskyldigt säger att staten tillämpar likalönsprincipen — det sker i långa stycken, och i vilka stycken det är vet vi också — men det görs sannerligen inte i praktiken, så länge vi har olika bottenlöner i yrken som så gott som uteslutande besättes med män och i yrken som så gott som uteslutande besättes med kvinnor.

Statsmakterna har, säger utskottsmajoriteten, intagit den ståndpunkten, att frågor som uppkommer i samband med likalönens genomförande på det statliga området är att betrakta som förhandlingsfrågor. Visst ska vi alltför betrakta dem som sådana. Men det kan väl ändå knappast vara arbetstagarparten som motsätter sig en rättvisare bottenlönesättning, utan det är väl arbetsgivaren, staten? Att riksdagen ger vederbörande statliga organ besked om att riksdagen ifrågasätter, om den nuvarande ordningen är rimlig och vill ha en utredning till stånd kan väl inte vara förmätet.

Jag ber, herr talman, att också få yrka bifall till reservationen I under B.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Med hänvisning till att riksdagen för inte så länge sedan behandlat denna fråga skall jag fatta mig mycket kort. Dock vill jag erinra om att det nu är nästan på dagen 9 år sedan Internationella arbetsorganisationens konvention om likalönsprincipen för första gången blev föremål för riksdagens prövning. Regeringen ställde sig då mycket negativ till frågan om att ratificera denna konvention och gör det tydligen ännu i dag. Då, för 9 år sedan, framlade vi en motion, där vi yrkade att Sverige skulle ratificera denna konvention. Vi var emellertid ensamma som förespråkare för den saken. Nu, 9 år efteråt, har ju fronten av dem som hävdar att Sverige skall ratificera

denna konvention vidgats åtskilligt. Men majoriteten inom andra lagutskottet upprepar praktiskt taget varje år, att likalönsprincipens genomförande uteslutande är en avtalsfråga, och därmed punkt och slut.

Vi har ju under alla dessa år hävdat att ratificeringen av likalönskonventionen åtskilligt skulle underlätta denna frågas lösning vid underhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Tyvärr är det så att en hel del av riksdagens ledamöter känt sig besvärade över att denna fråga kommer upp till behandling i riksdagen varje år. Men förhåller det sig inte på det sättet, att just den omständigheten varit ägnad att ännu mer aktualisera likalönsfrågan vid avtalsförhandlingarna, och är det inte så att det förhållandet att frågan så livligt diskuterats här i riksdagen också påverkat händelserna, så att man även vid underhandlingar nått fram till en del resultat när det gäller att åstadkomma rättvisa beträffande lönesättningen mellan män och kvinnor?

Vi ansluter oss till reservanternas yrkande, men den metod att genomföra lika lön för likvärdigt arbete, som förekommer i en av reservationerna, kan vi naturligtvis inte godkänna. Man rekommenderar där en systematisk arbetsvärdering av vissa tjänster inom det statliga lönesystemet. Vi är nog av den åsikten att man inte bör gå den vägen, ty det vore att bryta mot kollektivavtalsprincipen. Det vore att gå flera steg tillbaka. Förresten kommer ju denna fråga upp i ett särskilt utskottsutlåtande.

Med det anförda, herr talman, vill jag ansluta mig till reservanternas yrkande.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag skall försöka efterlikna herr Persson i det avseendet, att jag skall fatta mig kort.

Det är inte mer än några månader sedan vi diskuterade samma frågor i kammaren och riksdagen fattade beslut i enlighet med andra lagutskottets utlåtande, som gick i samma riktning som

Ang. likalönsprincipen, m. m.

nu och alltså innebar, att vi inte skulle rekommendera en ratificering. Nu säger herr Helmer Persson, att det är regeringen som är negativ. Det tror jag är att på regeringen lägga ett ansvar som regeringen inte har. Det är arbetsmarknadsparterna som är emot en sådan ratificering och som har avstyrkt 1952, då ärendet var uppe första gången, och sedan vid samtliga tillfällen, då frågan förts på tal. Det är alltså Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen som förenat sig mot ratificeringen därför att de förmenar, att en ratificering förpliktar statsmakterna att vidtaga åtgärder i enlighet med ratifikationens syfte. Det menar jag också. Om vi ratificerar, bör statsmakterna ha den förpliktelsen.

Nu frågar fröken Nordström, av vilken anledning man inte kan ratificera konvention nr 111, som innehåller så mycket av det som vi gärna vill understryka. Man har emellertid där plockat in ett stycke om likalönsprincipen, och det gör att vi inte kan ratificera konvention 111 utan att samtidigt ratificera konvention 100. De hänger så nära ihop.

Nu vill jag inte bestrida, att det även på det statliga området kan förekomma kvinnliga tjänster, som är placerade i en sådan lönegrad, att det finns anledning att diskutera, huruvida den är riktig i förhållande till värdet av tjänsten och i förhållande till lönesättningen för männen, men i princip är likalönsprincipen genomförd på det statliga området. Kvar står dock fortfarande, att den manliga bottenlönegraden ligger över den lägsta grad, i vilken man placerar kvinnor. Jag har vid tidigare tillfällen sagt, att detta väl ändå är en fråga som de förhandlande parterna får försöka lösa. I de förhandlingar som nu pågår mellan Kommunalarbetarförbundet och landstingen om avtalet vid sjukhusen är förmodligen en av de stora tvistefrågorna just frågan om de lägre kvinnliga tjänsterna, som kommunalarbetarna vill ha uppflyttade.

Även frågan om arbetsvärderingen inom det statliga lönesystemet var uppe vid höstriktsdagen, och vi fann av sam-

ma skäl som nu anförts inte någon anledning att bifalla yrkandet. I det avseendet håller jag med herr Persson. Ett beslut om arbetsvärdering skulle vara ett ingripande från riksdagens sida, som är omotiverat ur den synpunkten att i varje fall arbetsgivarsidan gärna vill ha en förhandlingsmöjlighet i denna fråga.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande vardera punkten av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Nordström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr

Om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-positionen.

Då emellertid fröken *Nordström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;
Nej — 47.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende på punkten B, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Nordström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Nordström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och

Ja — 96;

Nej — 29.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 589, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade fru *Kristensson m. fl.* yrkat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte under medverkan av berörda förhandlingsparter låta utföra en objektiv arbetsvärdering beträffande tjänster i låglöne- och mellanlönegraderna inom det statliga avlöningssystemet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 589, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta under medverkan av berörda förhandlingsparter skyndsamt utföra en systematisk arbetsvärdering inom det statliga avlöningssystemet.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Strand, Nils Elowsson, Axel Svensson, Lars Larsson* och *Nilsson* i Göteborg, fru *Ekendahl* samt herrar *Bengtsson* i Varberg och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande motion, II: 589, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningsystemet

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Även i detta ärende kan jag fatta mig ganska kort. Den fråga, som här berörs, har mycket starkt samband med den, som berördes i det utlåtande, vi nyss fattade beslut om.

Här är det fråga om åtgärder, som på riksdagens initiativ skulle begäras i fråga om den systematiska arbetsvärderingens införande i det statliga avlöningsystemet. Den frågan var också uppe under höstriksdagen. Utskottet skickade då ut ärendet på remiss till arbetsmarknadens organisationer, som var berörda av detta. De var mycket ljumt inställda till frågan om genomförandet av en sådan systematisk värdering och talade om att det helt naturligt i förhandlingarna mellan parterna sker en värdering av tjänsterna, sedda i förhållande till varandra. De vill inte betrakta detta som en systematisk värdering men i varje fall som en värdering, syftande till att få fram en riktig lönesättning. De trodde inte att en systematisk arbetsvärdering skulle ha något större värde i dessa sammanhang men sade samtidigt, att om en sådan ändå skulle komma till stånd, skulle de inte vägra att vara med i ett organ som skulle ha en sådan arbetsuppgift.

Vi reserverade oss föregående år mot utskottets tillstyrkan av motionsyrkandet i detta avseende, och riksdagen beslöt i enlighet med reservationen. Även i år har utskottet med lottens hjälp tillstyrkt motionsyrkandet, och vi, som reserverade oss i fjol, har också i år skrivit en reservation och hemställt att motion nr 589 i andra kammaren icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag skall först be att få instämma med herr förste vice talmannen när han säger att det kan vara onödigt att alltför länge debattera denna fråga, eftersom det inte var mer än någ-

ra månader sedan vi hade den uppe till behandling. Jag vill därför i varje fall i stort sett instämma i vad som då anfördes av dem, som förde utskottets talan, och därutöver endast göra ett par personliga kommentarer. Det är väsentligt att en arbetsvärdering är objektiv och förutsättningslös. Det var egentligen detta krav som gjorde att vi för vår del inte kunde instämma i den andra reservationen vid föregående utskottsutlåtande. Jag tror emellertid att en arbetsvärdering, som fyller kravet på objektivitet, har ett egenvärde därigenom, att den ger kunskap om de fordringar och de kvalifikationer, som gäller för respektive befattningar. Det måste vara en kunskap som alltid är av vikt för en arbetsgivare. Detta är väl också anledningen till att arbetsvärdering, åtminstone i någon utsträckning, har börjat verkställas inom det privata näringslivet.

Jag kan inte heller förstå att en arbetsvärdering i och för sig skulle vara till någon nackdel för fria förhandlingar. Varje ökad kunskap om de befattningar, som man skall förhandla om, måste väl ändå vara värdefull när man går till förhandlingsbordet.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde fröken *Andersson* (h).

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen *Strand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 72.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Kaijser* anmälde, att han av miss-tag röstat för nej-propositionen.

Om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 105 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 131 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade i en med 2 betecknad punkt hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning med uppgift att företaga en ekonomisk värdering av hushållsarbetet, i syfte att

underlätta en rättvisande bedömning av det ekonomiska värdet av den arbetsinsats som bortfölle, när husmodern på grund av sjukdom, förvärvsarbete etc. icke i full utsträckning kunde deltaga i arbetet i hemmet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 105 och II: 131, såvitt anginge det däri under 2 upptagna yrkandet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström* samt herrar *Anderson* i Sundsvall och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner I: 105 och II: 131, såvitt avsåge de däri under 2 upptagna yrkandena, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förut-sättningslös utredning angående en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, som kunde ligga till grund för en realistisk bedömning i olika sammanhang av värdet av husmoderns arbetsinsats;

II. av fröken *Wetterström*, utan angiven mening.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! När folkpartiet i en partimotion ånyo begär en ekonomisk värdering av husmödrarnas arbete, framhålles uttryckligen att värdet av den begärda utredningen inte helt eller ens huvudsakligen skulle knytas till sjukförsäkringen. En del har ju för övrigt hunnit hända på det området sedan januari 1960.

Vi tycker fortfarande, att det skulle vara av praktiskt värde att få fram en värdering av vad man i brist på bättre uttryck skulle kunna kalla husmödrarnas »arbetsmässiga» insatser i hem av olika typer — deras andra insatser kan ju ingalunda omvärderas i pengar.

Vi vill framhålla förutom vad det kan innebära inom sjukförsäkringen värdet av att ha normer för beräkning av

Om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet

förvärvsavdrag, för underhållsbidrag och bidragsförskott och i civilrättsliga sammanhang. Vi tänker på ersättningen för familjevård åt fosterbarn — det må gälla välartade barn eller problembarn. Denna ersättning följer väl än så länge lagen om tillgång och efterfrågan, men snart har vi nog ingen tillgång utan bara efterfrågan, och då kan det vara gott att som utgångsmaterial ha en värdering, en norm för vad husmoderns arbete är värt. Det är ju hon, som gör huvuddelen av det arbete som kommer fosterbarnen till godo.

I samband med att motsvarande motion diskuterades förra året fick vi inom folkpartiet åtskilliga bevis för, hur värdefullt man på försäkringshåll ansåg det vara, om man vid skadestandsberäkningar — oftast efter trafikolyckor — hade tillgång till dessa normer att ha till utgångspunkt för individuella bedömningar.

Utskottsmajoriteten anför att den saknat anledning att anta, att man genom utredning av den föreslagna arten skulle kunna uppnå en mera rättvisande uppskattning av det ekonomiska värdet av husmoderns arbete än vad som kunde åstadkommas med hjälp av redan tillgängligt material. Jag ser i de sista orden ett uttryck för att utskottsmajoriteten ingalunda undervärderar det nu tillgängliga materialet, d. v. s. bostadskollektiva kommittén, familjeutredningen och den mycket omtalade utredning, som gjorts av konsumentforskningsinstitutet.

Vår önskan är att detta material bearbetas, aktualiseras och lägges till grundval för en utredning, som statistikerna ingalunda anser omöjlig att göra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen I.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skulle önska knyta en liten reflexion till fröken Nordströms påpekande, att den utredning som motionärerna här har begärt sannerligen inte bara har betydelse för frågan om husmödrarnas sjukpenning, som det så

ofta görs gällande. Hade det varit fallet skulle problemet ha varit mycket enklare. Någon utredning av det slag som här har begärts hade då givetvis varit onödig. I själva verket är det en hel serie av starka skäl som talar för att man bör försöka finna normer för beräkning av värdet på husmödrarnas arbete i hemmet. Det är en stor mängd olika områden, där en sådan värdering är av betydelse.

Fröken Nordström erinrade om värdet på försäkringarnas område. Det gäller inte bara socialförsäkringarna. Inte minst på det civilrättsliga området förekommer sådana beräkningar i icke ringa omfattning och förorsakar mycken huvudbry. En personskadereglerare i ett försäkringsbolag har berättat, att han varje vecka har fall, där det gäller att rättvist försöka beräkna storleken av ersättningen för bortfall av husmoderns arbete i hemmet, vilket förorsakar honom mycket bekymmer varenda gång. Vanligen uppskattas i försäkringsfall husmoderns arbete till mellan 2 400 och 6 000 kr. per år. Man tar då vid bedömningen hänsyn till familjens storlek, bostadens storlek och familjens sociala standard i allmänhet. Det blir naturligtvis fråga om en mycket subjektiv beräkning i samtliga fall. Vart detta leder framgår av ett exempel, som jag har fått del av.

En ungefär 50 år gammal husmor skadades vid en bilkollision. Maken var byggnadsarbetare, dottern hembiträde i Stockholm, sonen yrkesarbetande och hemmaboende, och ett rum hade man uthyrt. För att nu klara situationen flyttade dottern hem, tog kontorsarbete och skötte hemmet på kvällstid. Hyresgästen, som bott i hemmet, måste alltså flytta och tvätt och storstädning måste man lämna bort. Nu begärde familjens advokat en i mitt tycke mycket försiktig ersättning för husmoderns arbete eller vad ett hembiträde på orten kostade, nämligen 6 000 kr. per år. Försäkringsbolaget bjöd ersättning efter en värdering av husmoderns arbete med 3 600 kr. per år. Det finns väl, hoppas jag, i denna kammare inte någon som anser det

Om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet

rimligt att värdera en husmoders arbete till 3 600 kr. per helt år, men bristande enhetliga normer vid beräkningen möjliggör sådana bud. Det är givet att domstolarna sedan har att döma i tvisten och försöka göra en objektiv värdering så gott det går, men det är, som jag nyss nämnde, inte lätt.

I de fall där hustrun har avlidit och där mannen varit sjukskriven och kvinnan alltså varit både familjeförsörjare och husmor, har mannens livränta efter henne brukat baseras på en uppskattning av hennes inkomster och hennes hushållsarbete. Hur har nu detta hushållsarbete beräknats? Ja, det har varit mycket besvärligt att komma fram till något godtagbart värde eftersom enhetliga normer för en sådan beräkning saknas.

Här kan man alltså konstatera, att bättre normer för värdering av husmoderns arbete i hemmet kan vara av betydelse även för mannens ersättning i vissa fall. Jag känner ett annat sådant exempel. Mannen skadades, hustrun var svårt sjuk, livsfarligt sjuk, mannen skötte vid sidan av sitt vanliga arbete också hemmet och hustrun. När han nu skadades, kunde han varken sköta sitt vanliga arbete eller hemmet. Skadeersättningen kom att utgå efter vissa beräkningar även för hans skötsel av hemmet.

Jag har för min del ingen svårighet, herr talman, att föreställa mig vilka problem som reser sig när försäkringsbolag eller domstolar skall beräkna värdet av husmoderns arbete i hemmet i sådana här fall. Det är så riktigt som det sägs av talesmännen för majoriteten i lagutskottet, att arbetet är skiftande och av skiftande värde, och självklart kan därför den utredning som motionärerna har tänkt sig aldrig komma att gälla värden som är lika för alla, värden som är tillämpliga på alla. Det är givetvis omöjligt. En utredning kan emellertid finna normer för att väsentligt underlätta generella värderingar och avsevärt underlätta de individuella beräkningar som måste göras av försäkringsbolag och domstolar. Det är vad man har åsyftat.

Jag föreställer mig att om vi hade haft ett hemdepartement här i landet, så ha-

de säkert hemministern för länge sedan tagit initiativ till en för hans eller hennes arbetsområde så viktig sak som den undersökning som motionärerna begär. Nu finns inte ett sådant departement och som vi vet är det alltid svårare att få en utredning när inte Konungen har föreslagit en sådan.

Jag tror för min del att man inte i längden kommer förbi dessa frågor. Det gör att jag, trots vad jag nyss har sagt, ändå vågar yrka bifall till reservationen I.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det är som bekant väldigt lätt att säga tulipanaros, men det lär vara väldigt svårt att göra den. Jag tror man kan tillämpa den satsen på denna motions syftemål. Det är väl klart att om man kunde ha siffror för allting här i världen, så att man bara hade att gå efter tabeller, vore det enkelt både för försäkringsbolag och för många andra att arbeta. Men det finns ändå saker som det inte är möjligt att värdesätta med enhetliga normer, och till dessa hör otvivelaktigt det arbete som en husmor utför. Det är ju så oändligt stor variation på husmödrarnas arbete. Vi har t. ex. småbrukarhustrurna, som förmodligen får arbeta mer än de flesta, undantagandes måhända fabriksarbetarna. Vi ha hemmafruarna, som naturligtvis gör en hel del arbete men som disponerar sin tid betydligt friare än de flesta andra. Vi har husmödrar som har barn i familjen eller som har en invalid i familjen, ja, vi kan räkna upp otaliga variationer, och vi skall då finna hur svårt för att inte säga omöjligt det är att komma fram till en enhetlig värdering av en husmors arbete. Där kan vi aldrig komma fram på något annat sätt än genom en skönsuppskattning. Vi får handla efter en mall och säga, att så och så mycket anser vi att det är värt, och närmare kan vi alldeles säkert inte komma. Det är den mening som vi har företrätt i andra lagutskottet när denna sak har varit på tal tidigare. Den uppfattningen har vi alltså och därför

Om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet

har vi också yrkat avslag på motionen.

Jag ber att för min del få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Min tro på möjligheten att åstadkomma en någorlunda exakt ekonomisk uppskattning av husmoderns arbete är inte starkare nu än den var i höstas. Svårigheterna att ange en exakt värdering av vissa av husmoderns väsentliga uppgifter är alldeles för stora, variationerna mellan olika hushåll och olika husmödrars arbetsuppgifter alltför påtagliga och husmödrarnas fallenhet och duglighet för uppgifterna alltför växlande. Men jag tror ändå att det kan vara av en viss betydelse att låta en utredning se efter om man kan komma fram till en vettig ekonomisk uppskattning av detta husmoderns arbete. Kan man inte nå till något gripbart resultat må det väl vara hänt, men kan man vinna en rationell grund för en värdering, tror jag det är bra, kanske framför allt med hänsyn till de omständigheter, som herr Lundström har talat om. I vilket fall som helst har man med utredningen tillfredsställt ett vida spritt önskemål.

Jag tycker nog att reservationen i höstas hade en lyckligare utformning än den här förefintliga reservationen I, men jag kommer ändå att rösta för denna reservation, som jag, herr talman, yrkar bifall till.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Låt mig med anledning av herr Elowssons anförande bara helt kort erinra om att i motionen tydligt sägs ifrån, att vad undersökningen bör nå fram till inte är enhetliga normer, som skall tillämpas i samtliga fall, utan vad man vill nå fram till är »normer för den ekonomiska värderingen av hushållsarbetet för olika familjetyper». Det är alltså fråga om att försöka få fram vissa riktlinjer, som kan bli av värde och som man givetvis sedan får använda som hjälpmedel, när det gäller den individuella bedömningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Nordström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken Nordström begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 35.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Fröken Ranmark anmälde, att hon vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja men å den elektriska omröstningstavlan felaktigt angivits såsom frånvarande.

Anslag till s. k. labour force-undersökningar

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående behandlingen i riksdagen av framställning från riksdagens verk;

nr 4, i anledning av väckta motioner angående kallelse till sammanträde med elektorer för val av riksdagens ombudsmän; och

nr 5, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågor om vissa allmänna handlingars offentlighet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12**Anslag till s. k. labour force-undersökningar**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statistiska centralbyrån: Omkostnader för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 950 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att under en ny anslagspost, ersättning till utredningsinstitutet för intervjuundersökningar m. m., skulle anvisas 500 000 kronor, vilket belopp i enlighet med centralbyråns av arbetsmarknadsstyrelsen och delegationen för statistikfrågor tillstyrkta förslag avsåges för utförande av fyra s. k. labour force-undersökningar.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herrar *Nelander*

och *Löfroth* väckt motion (II: 533), vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte anvisa ett förslagsanslag av 1 700 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 533, till Statistiska centralbyrån: Omkostnader för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 950 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Lundström*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Bohman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 533,

a) uttala, att antalet undersökningar av ifrågavarande slag liksom hittills borde begränsas till två per år tills vidare;

b) till Statistiska centralbyrån: Omkostnader för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kronor.

Herr *BOMAN* (fp):

Herr talman! Vid denna punkt har avdelningen haft att behandla motionen nr II: 533 av herrar *Nelander* och *Löfroth*, vari yrkats att de s. k. labour force-undersökningarna tills vidare skulle bibehållas vid nuvarande antal av två per år i stället för av departementschefen föreslagna fyra undersökningar. Därmed skulle man kunna göra en besparing med 250 000 kronor.

I anledning av motionen har vi på avdelningen haft föredragning av representanter för såväl arbetsmarknadsstyrelsen som statistiska centralbyrån. Jag måste säga att jag därvid inte blev övertygad om att det skulle vara nödvändigt att nu utöka dessa undersökningar från två till fyra, då man ännu inte har helt bearbetat det redan insamlade materialet.

Jag tillåter mig också att citera stats-

Anslag till s. k. labour force-undersökningar

rådets uttalande i statsverkspropositionen år 1960: »Genom arbetskraftsundersökningar, vilka omfattar hela befolkningen i åldern 14 år och däröver, erhåller man inblick i de delar av arbetsmarknaden, för vilka statistisk information tidigare saknats. Sådana undersökningar är därför av stort intresse, och jag finner det angeläget, att de kan bedrivas fortlöpande. Slutlig ställning till hur arbetskraftsundersökningarna i framtiden skall bedrivas synes mig inte böra tagas förrän närmare erfarenheter av en serie undersökningar vunnits. Under dessa omständigheter finner jag det i varje fall tills vidare vara lämpligt att begränsa antalet undersökningar per år till två.» Jag delar statsrådets uppfattning, att man bör avvakta närmare erfarenheter.

Dessutom skall nu dessa undersökningar överföras från arbetsmarknadsstyrelsen till statistiska centralbyrån, vilket jag också anser vara ett skäl för att man bör dröja något år med en utvidgning av detta arbete. Vidare har ju i september i fjol tillsatts en utredning som skall företa en översyn av arbetsmarknadspolitiken i dess helhet, vilket väl då också innebär arbetsmarknadsstatistikens utformning.

Dessa skäl anser jag, herr talman, vara så vägande att jag ifrågasätter om det är befogat att nu utvidga dessa undersökningar till fyra per år.

Vi har under hand inhämtat i arbetsmarknadsstyrelsen att 300 000 kronor räcker för två undersökningar per år och föreslår alltså att anslaget nedräknas med 200 000 kronor till 1 750 000 kronor. Då vi befinner oss i ett budgetläge där mycket angelägna och välmotiverade anslag av statsfinansiella skäl kraftigt beskurits, t. ex. på vägväsendets och andra områden tycker jag att kammaren på den här punkten kan medverka till att spara 200 000 kronor och rösta för reservationen, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det är angeläget att understryka att de här föreslagna under-

sökningarna endast får ses som *ett* led i strävandena att åstadkomma en bättre kartläggning av sysselsättningsförhållandena i landet. Vi har annan statistik också — exempelvis arbetsgivarnas uppgifter om antalet sysselsatta inom industri och andra näringsgrenar — men såsom herr Boman framhöll omfattar labour force-undersökningarna ett urval av hela folket från 14 års ålder och däröver, och det tycks vara en allmän uppfattning åtminstone bland fackfolk, att dessa undersökningar ger en mycket värdefull information på sådana områden som inte täcks av annan statistik. De ger således ett komplement till de kunskaper som vi har i övrigt.

Jag för min del blev i motsats till herr Boman vid utskottsbehandlingen övertygad om att det finns anledning att gå vidare och utöka de två undersökningar som man förut har haft till fyra under ett budgetår. Herr Boman citerade vad departementschefen hade anfört i ett tidigare skede, när denna form av undersökningar startades, men det tycker jag knappast man kan åberopa i dag, när vi fått vissa erfarenheter och har möjligheter att gå vidare. Jag vill framhålla att redan 1952 års arbetsmarknadsstatistikkommitté, som bestod av representanter för både arbetsgivarsidan och löntagarsidan, rekommenderade att det skulle göras minst fyra undersökningar per år.

Det finns kanske också anledning att omnämna, att man i ett flertal länder, bl. a. USA, Kanada och Japan samt ett så näralliggande land som Finland, utför undersökningar av detta slag en gång i månaden, således mycket tätare än som här är förutsatt. Avsikten är att man genom att göra fyra undersökningar skall få ett bättre grepp om säsongväxlingarna än man har när man bara gör två undersökningar om året.

Om vi vill utveckla undersökningarna till en värdefull tillgång vid bedömningen av arbetsmarknadsförhållandena, bör vi således vara beredda att gå vidare på det sätt som nu är föreslaget, men jag vill gärna understryka att även utskottets majoritet uppfattar

Ang. ersättning till städerna för mistad tolag

arbetet tills vidare som en fortsatt försöksverksamhet. Statistiska centralbyrån framhåller att de erfarenheter man gör under kommande budgetår måhända kan ge anledning till att föreslå ändringar i fråga om metod eller annat, och därför har också utskottet velat ge till känna att ställningstagandet denna gång inte innebär att man ovillkorligen måste fortsätta i exakt samma form som hittills.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Boman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 47.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 13—52

Vad utskottet hemställes bifölls.

Punkten 53**Ang. ersättning till städerna för mistad tolag**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 449 och II: 531, till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 449, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 531, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda anslagsäskande.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Bengtson*, *Eric Carlsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 449 och II: 531, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett förslagsanslag för budgetåret 1961/62 av 37 000 000 kronor till Ersättning till städerna för mistad tolag.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det är förvånande att ett sådant gammalt privilegium för städerna som tolagsersättningen forfarande består i modern tid. Den kom egentligen till någon gång på 1600-talet då tullarna hade stor betydelse och man för att främja städernas intresse härvidlag gav dem rätt att ta upp tolag, för Stockholms del redan år 1630. Därefter fick också en del andra städer denna rättig-

Ang. ersättning till städerna för mistad tolag

het, men år 1680 avskaffades tolagen. Det var emellertid fortfarande litet oreda i det hela, och man gick tillbaka till den gamla ordningen. År 1715 fick samtliga städer återigen denna rättighet, och år 1717 blev ersättningen likformig. Det blev emellertid på nytt oreda, och det bestämdes att ersättningen skulle utgå med olika belopp för olika platser. Först år 1857 blev det likformiga bestämmelser, och det bestämdes att tolagsersättning skulle utgå för varje år med ett för varje särskild stad fastställt normalbelopp, som hänförde sig till tullarnas storlek. Trettio städer fick då denna rättighet, och senare har ytterligare några tillkommit. Senast har Södertälje tillerkänts tolagsersättning; det var år 1878. När vi diskuterar denna fråga har vi således att gå rätt långt tillbaka i tiden.

Det är mycket omtvistat — och det är säkerligen diskutabelt — om denna rättighet fortfarande skall finnas. Man har åtskilliga gånger sedan flera årtionden försökt få bort tolagsersättningen, men det har stött på motstånd, och man har alltid haft skäl att anföra däremot. Ersättningen har dessutom bara stigit, så att den nu uppgår till ett belopp av 37 miljoner kronor, varav Stockholms stad får en tredjedel. Det är förvånansvärt att man i vår tid kan betala ut så stora belopp. Att det går att göra en ändring visas ju av, att tolagsersättningen år 1939 sänktes för Stockholms del med 23 % och för Göteborgs del med 0,7 %.

Vi kan från centerpartiets sida inte anse att det finns någon anledning att längre bibehålla ett sådant gammalt privilegium, och därför har vi i motioner och i en reservation till utskottets utlåtande hävdad att tolagsersättningen bör avskaffas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten avgivna reservationen.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Riksdagen har ju tidigare avvisat motioner om slopande av

tolagsersättningen, och det finns väl inget skäl att nu behandla de föreliggande motionerna på ett annat sätt. Det är klart att det kan finnas anledning att försöka få bort tolagsersättningen, som nu utgår till vissa städer, men det bör naturligtvis inte ske oöverlagt och utan att man uppmärksammar de kostnader som dessa städer har att vidkännas och som avser skyldigheter som staten i andra sammanhang bekostar. Det är riktigt, såsom herr Bengtson sade, att tolagsrätten tillkom redan på 1600-talet och att ersättningen i nuvarande form faktiskt har utgått under mer än hundra år. När man främtog städerna rätt att ta ut tolag ansåg man sig nämligen skyldig att ersätta städerna härför, och denna ordning har i stort sett blivit bestående under de gångna åren. Det är således gamla traditioner som centerpartiet här försöker rubba på.

Det bör kanske understrykas — det har gjorts i tidigare debatter rörande denna fråga — att det ingalunda är juridiskt klarlagt att man utan vidare kan frånta städerna denna rätt till ersättning. Om vi tar Stockholms stad, som får mellan 12 och 13 miljoner kronor om året genom denna tolagsersättning och som haft ersättning under minst hundra år från staten, är det alldeles klart att staden liksom andra städer, för den händelse de fråntas denna rättighet, kommer att vara angelägen om att få saken juridiskt prövad. Jag skulle föreställa mig att inte minst skattebetalarna här i Stockholm, som enligt en uppgift som jag har sett i så fall skulle få vidkännas en höjning av utdebiteringen med 25 öre, kommer att kräva att staden fick frågan rättsligt prövad. Nog skulle det vara ovärdigt för riksdagen att fatta ett beslut, som är så osäkert grundat som detta. Jag anser för min del att centerpartiets förslag är illa genomtänkt. Det må vara att vi skall vara vänliga mot landsbygden, herr Bengtson, och det skall vi hjälpas åt med, men det får inte ske i form av någon fientlighet mot städerna, som sedan gammalt har denna ersättning.

Utskottet har tidigare återoppat att

Ang. ersättning till städerna för mistad tolag

det ganska snart kommer ett utredningsförslag i denna fråga. Såsom framgår av berättelsen över kommittéernas verksamhet har 1955 års stadsutredning lovat att det skall komma ett förslag redan under innevarande år. Man kommer därvid att ta upp frågan om tolagsersättningen. I detta sammanhang skall också redovisas de kostnader som i dag bäres av vissa städer och som i andra sammanhang, när det gäller landsbygden och mindre städer, bäres av staten. Det är kostnader för domstolsväsendet, polis- och åklagarväsendet, uppbördsväsendet och exekutionsväsendet. Nu vet jag inte till vilket resultat utredningen kan komma när det gäller frågan hur långt staten skall ersätta dessa kostnader — det blir en sak som vi så småningom får kännedom om — men det är uppenbart att det här finns många poster som kan redovisas på motsidan och som utredningen alltså kommer att klarlägga. Det finns all anledning för riksdagen att vänta till dess detta material föreligger, innan vi tar ställning i denna fråga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Att bestämmelsen har gällt 100 år styrker ju inte att den skall finnas kvar utan talar kanske snarare för motsatsen. Man måste väl ändra regler av olika slag allteftersom tiden förändras, och även administrationen bör ju anpassas efter en modern tid. Därför är detta ett starkt skäl till ändring.

Rätten att ändra den gällande ordningen kan vara diskutabel, men det torde i alla fall vara så att Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt kan besluta en ändring. I den riktningen pekar det förhållandet att när man år 1939 sänkte ersättningen till Stockholm och Göteborg ledde det inte till några processer från dessa båda städers sida. Vid det tillfället kunde man i varje fall göra den nämnda ändringen.

Sedan kan man fråga sig om det i detta sammanhang gäller ersättning för

tullhus och sådant. Vad har egentligen Stockholms stad gjort beträffande tullväsendet när det t. ex. gäller vårt nyaste färdmedel flyget? Jag tror inte att Stockholms stad har haft några kostnader för tullhus vid Bromma, och ändå är det ett faktum att förra året fler människor befordrades med flyg än med båt över Atlanten. Flyget har utvecklats mycket starkt, men Stockholms stad torde inte ha haft några kostnader för tullhus vid Bromma.

Jag finner det också anmärkningsvärt att vi har 50 städer med stapelstadsrätt, medan bara 37 av dem har ersättning för mistad tolag. En del av städerna utan tolagsersättning är skyldiga att hålla tullhus etc. Detta understryker ytterligare att tolagsersättningen inte bör bibehållas i vår tid utan tas bort.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste verkligen säga att herr Bengtsons argumentering är föga övertygande när han anser att just det förhållandet, att en sak har bestått länge, skulle utgöra särskild anledning att ändra den. Har en ordning gällt i århundraden kan man sätta sig över den, menar herr Bengtson. Jag tycker för min del att den argumenteringen är litet lustig.

Nu har jag kanske inte samma sakkunskap som herr Bengtson i dessa stycken. Jag har sagt att det är juridiskt omtvistat huruvida denna ersättning kan slopas, men därvid kan jag endast falla tillbaka på vad en rad jurister uttalat i frågan. Herr Bengtson är däremot mera säker på sin sak och biträder ett sådant här kavat förslag om att slopa tolagsersättningen utan att egentligen ha klart för sig om rätten att slopa den verkligen föreligger.

För min del har jag litet svårt att följa herr Bengtson, och jag vidhåller alltså mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Det är ganska påfallande, herr talman, att herr Bengtson i sin argumen-

Ang. ersättning till städerna för mistad tolag

tation lägger en sådan vikt vid att det gäller ett gammalt privilegium. Han betonar både »gammalt» och »privilegium». Men han halkar ofantligt lätt över att dessa tolagsmedel delvis utgör ersättning för att ett stort antal städer, framför allt magistratsstäderna, fyller en rad statliga uppgifter. Herr Holmqvist har redan nämnt att dessa städer, magistratsstäderna, får bekosta sina domstolar och kronokamrerarkontor — d. v. s. kronouppbörderna — samt exekutionsverk, även indrivning av kronoutskylder, hålla tullhus och andra liknande lokaler; det senaste är inte minst betydelsefullt när vi talar om tolagsmedel. Alla dessa uppgifter är ju rent statliga.

Det är enligt min mening en ytterst ensidig bild herr Bengtson ger av problemet, när han talar om att detta är gamla privilegier men fullständigt bortser från eller mycket lätt halkar över att dessa tolagsmedel delvis utgör ersättning till städerna för att de fullgör vissa statliga uppgifter. Konsekvensen hade givetvis krävt, att när man väcker en motion om slopande av tolagsersättningen så skulle man också på riksstatsens utgiftssida sätta upp kostnader för sådana statliga uppgifter som dessa städer nu fullgör. Men det underlåter man egendomligt nog. Innebörden av den underlåtenheten är helt enkelt att man vill bibehålla skyldigheten för dessa städer att fullgöra vissa statliga uppgifter samtidigt som man vill ta bort ersättningen. Och yrkandet ställs av ett parti som söker vinna väljarnas bevägenhet i våra städer, ett parti som klandrar andra för att vilja övervältra ekonomiska bördor på kommunerna. Man går i reservationen så långt att man säger att det inte finns något som helst samband mellan ersättningen till städerna för mistad tolag och deras skyldighet att t. ex. hålla tullhus. Detta gör man samtidigt som en utredning pågår vilken bl. a. skall lämna underlag för en bedömning av de ekonomiska konsekvenserna vid ett statligt övertagande av de uppgifter jag nyss nämnde.

Jag ber, herr talman, att få biträda

yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! När jag framhöll att det var ett gammalt system, var det med tanke på att man måste vara medveten om att det dock har hänt en hel del på kommunikationernas och handelns område under något mer än 100 år, så man kan förstå att det kan behövas en del förändringar. Beträffande ersättningserna väntade jag mig — annars hade jag kanske inte begärt ordet igen — att herr Holmqvist och herr Bergh skulle nämna något om de tretton stapelstäder som inte får tolagsersättning men som ändå har en hel del av dessa skyldigheter. Men dem har man lättvindigt kommit förbi.

Det gäller här dock en besparing, som jag trodde att åtminstone herr Bergh skulle vara angelägen om. När det gällde frågan om att vältra över kostnaderna på kommunerna hörde jag med stor förvåning herr Bergh tala om att man skulle vara aktsam på den punkten. Det har inte varit samma tongångar hos herr Bergh när det gällt andra saker, skatteersättningar till kommunerna och dylikt.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag vill vända mig emot två ting i herr Bengtsons senaste anförande. För det första sade han att det har hänt åtskilligt under dessa hundra år, och detta skulle enligt herr Bengtsons mening motivera att tolagsersättningen togs bort. Vad som *inte* hänt under dessa hundra år är att de statliga uppgifter som städerna fullgör fortfarande lever kvar och att det, i motsats till vad som står i reservationen, finns ett klart samband mellan tolagsmedlen och de statliga uppgifter flertalet städer har att fullgöra.

För det andra: Anser herr Bengtson när det gäller frågan om besparingarna, att ett bifall till denna reservation skulle innebära en besparing? Det skulle innebära en besparing för statsverket. Men kostnaderna för de statliga uppgif-

Ang. ändring i förordningen om sjömansskatt

terna kvarstår ju och följaktligen hade — det upprepar jag — konsekvensen krävt, att om man velat ta bort ersättningen skulle man också tagit på sig kostnaderna för uppgifterna.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Jag fäste mig vid att herr Bengtson tryckte så hårt på att eftersom vissa städer som har vissa skyldigheter på det här området inte har rätt att uppbära tolagsersättning, så borde enligt herr Bengtsons mening alla de andra städerna också förlora den ersättningen. Jag tror inte att de städer som har dessa skyldigheter utan att få ersättning känner det som någon lättnad om de andra städerna förlorar sin ersättning. Jag tror nämligen inte på satsen om att fattigdomen är lättare att bära om alla är lika fattiga, men det tycks ju som om herr Bengtson tror på den.

Jag håller med herr Bergh och herr Holmqvist om att motionerna är mycket ensidiga. Det föreslås ju där att man utan vidare skall ta bort en ersättning, utan att man samtidigt kommer med ett förslag om hur städerna skall få gottgörelse för de uppgifter som de fullgör mot denna ersättning.

Jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 54—63

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1961/62 till nybyggnad för lärarhögskolan i Malmö;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Helmy Berg m. fl.; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde,

varvid utlåtandena nr 28, 29 och 30 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ändring i förordningen om sjömansskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för-

Ang. ändring i förordningen om sjömansskatt
ordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt.

I en den 2 december 1960 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 6, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt.

I propositionen hade föreslagits vissa ändringar i sjömansskatteförordningen, föranledda av vunna erfarenheter. Förslagen avsåge införande av s. k. dagtabeller, ändrade grunder för beräkning av skatt på engångsbelopp samt utvidgning av möjligheterna till jämkning av skatten. Vidare hade framlagts förslag om nya sjömansskatttabeller, som i viss mån innebure en anpassning av sjömansskatten till den senaste höjningen av folkpensionsavgiften och de kommunala utdebiteringarna.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 6, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Redan när sjömansskatten infördes år 1958 var man tämligen allmänt på det klara med att denna nya skatteform hade sina oformligheter och skulle bli ganska svår att tillämpa. Skatten har som sådan otvivelaktigt varit till stort gagn, men erfarenheterna från de båda åren 1959 och 1960, under vilka skatten har varit i funktion, har bekräftat att tillämpningssvårigheterna blivit stora.

Genom de i propositionen föreslagna ändringarna undanröjes vissa av dessa svårigheter, men en av de värsta stötestenarna kvarstår. Jag syftar på uppdelningen på närfart och fjärrfart med olika skatttabeller. Medan för sjöfolk i fjärrfart skatten utgår enligt en jäm-

förelsevis förmånlig uttagningsprocent motsvarar skatten för närfartens de ungefär det normala skatteuttaget för medborgarna i gemen. Skillnaden är ganska stor. För en kontant månadshyra på 1 000 kronor betalar t. ex. en ogift sjöman i fjärrfart 252 kronor medan hans kollega i närfart måste betala inte mindre än 314 kronor. Skillnaden utgör 62 kronor per månad.

Det är att märka att sjöfolket i närfart — till sådan hänförs t. ex. fartyg som går mellan Luleå och Lübeck — många gånger lever under i stort sett samma förhållanden som de sjömän som seglar i fjärrfart; de är borta större delen av året och kommer ytterst sällan hem.

Den högre skatten för närfarten, till vilken i huvudsak hänföres den inhemska kustfarten och östersjöfarten, har fått otrevliga konsekvenser för de mindre fartygens bemanning. Dessa fartyg har fått allt svårare att rekrytera sina besättningar, och därtill kommer att ständiga meningsskiljaktigheter uppstått mellan befälhavarna och rederierna å ena sidan samt besättningsmännen å den andra vid skattens uttagande. De senare, som ibland påmönstrar fartyg i närfart och ibland gör tjänst på fartyg i fjärrfart, har svårt att förstå varför de i det ena fallet skall behöva betala högre skatt än i det andra. Missnöjet har blivit stort och ofta fått temperamentsfulla uttryck, och många har helt enkelt vänt kustsjöfarten ryggen.

Det hela har ytterligare komplicerats därav att om ett fartyg som huvudsakligast användes i närfart plötsligt får en last på nordsjöhamn, bibehålles trots detta närtrafiktabellen. Besättningen får alltså i detta fall vidkännas skatteavdrag enligt den dyrare tabellen, medan deras kolleger som påmönstrat fartyg som regelmässigt eller huvudsakligen sysselsättes i nordsjöfart slipper undan enligt den billigare tabellen.

Konsekvenserna av denna uppdelning på två olika skatttabeller — en billigare och en dyrare — har för den mindre sjöfartens bemanning uppenbarligen blivit allvarigare än man på ansvarigt håll

Ang. ändring i förordningen om sjömansskatt

tänkt sig. De får inte bagatelliseras. De nya tabellerna som nu föreslås och som innebär en höjning av skatteuttaget för närfarten har givetvis icke gjort situationen bättre.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag vill ge uttryck åt önskemålet att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ville ägna uppmärksamhet åt de med närfartsbegreppet sammanhängande problemen.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Man kan inte säga att jag representerar den grupp av svensk sjöfart som går under benämningen närsjöfart eller kustsjöfart, men jag är överens med herr Jacobsson om de synpunkter han anförde. Det synes mig att hans synpunkter är ganska riktiga.

Det är givetvis svårt att skilja på de fartyg som går i närtrafik i egentlig bemärkelse, vilkas besättningsmän ofta kommer hem och kan åtnjuta de fördelar som erbjuds i ett samhälle som vårt, och de som gör längre resor. Man har sagt — och det är fullständigt riktigt — att de som har plats på de illustra fartyg som driver trafik mellan Danmark och Sverige och mellan Sverige och Finland eller över huvud taget på kortare sträckor knappast kan betraktas som sjömän. De är närmast att hänföra till kategorien spårvägspersonal eller busspersonal. Är det rättvist att de skall ha dessa förmånliga villkor? Det är det inte alls. De åtnjuter ju faktiskt genom att de som regel kommer hem varje kväll samma fördelar som andra medborgare och kan inte räknas till den kategori som arbetar inom den verkliga närtrafiken. Men det är väldigt svårt att dra gränsen. Likväl skulle jag vilja att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ägnar denna sak sin uppmärksamhet, ty denna gren av den

svenska sjöfarten, nämligen de mindre fartygen, har det svårt i dag.

Vi vet ju att icke mindre än 38—40 procent av personalen vid vår svenska handelsflotta, särskilt när det gäller manskap i egentlig bemärkelse, består av utlänningar, och speciellt de små fartygen kommer att få det mycket svårt att få svensk besättning. Skattetänkandet är ju mycket utpräglat i vårt land, och dessa 62 kronor som påtalats av herr Jacobsson betyder en hel del. Jag vill instämma i herr Jacobssons uttalande att statsrådet bör ägna denna sak sin uppmärksamhet.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det har inte framställts något yrkande, men jag tror det är angeläget att kammaren uppmärksammar det förhållandet att det ej framkommit någon opinion från något håll i samband med denna proposition och dess behandling i riksdagen. Utskottet har vid sin granskning av denna proposition kommit till den uppfattningen att denna lagstiftning har fungerat relativt bra.

Det är uppenbart att om man lägger om skatten så pass radikalt som införandet av sjömansskatten innebär kan en del tillämpningssvårigheter uppstå. Men i stort sett har det nya systemet fungerat bra, och när det fungerat bra innebär detta att det är en särskild favör åt de människor som är anställda i den svenska sjöfarten. Jag utgår ifrån att man från denna näringsgrens sida vill bevara den favören. De som talar för att man skall gå ännu längre och tillämpa fjärrfartens bestämmelser på närfarten har väl inte riktigt tänkt över vad de talar om. Det är ju alltid tacksammt att tala om att man skall sänka skatterna, men vi får väl ändå medge att medborgarna skall beskattas någorlunda lika. I den mån som närfarten har en sådan karaktär, att man kommit fram till slutsatsen att den kan jämföras med andra näringsgrenar, kan man inte begära samma förmåner som för fjärrfarten. Denna princip innebär att

man har tagit bort en del ting i lagstiftningen, vilka försvärat tillämpningen. Man har anpassat lagen efter de erfarenheter man fått under de gångna två åren. Jag tycker liksom utskottet i dess helhet, att vi skall vara glada över att denna lagstiftning fungerat så pass tillfredsställande som den gjort. Om vi kunde komma därhän att vi kunde få definitiv skatt för alla svenska medborgare, skulle vi vara ännu gladare.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Med anledning av herr Ericssons anförande vill jag fästa uppmärksamheten på att både Redareföreningen och de ombordanställda organisationer, bl. a. Sjöfolksförbundet, understrukit svårigheterna med närtrafiktabellen, senast i en skrivelse till Kungl. Maj:t i slutet av förra året. Man har där också krävt att denna tabell slopas.

Jag är fullt på det klara med att det kan medföra vissa svårigheter att följa rekommendationen att slopa närtrafiktabellen, men dessa svårigheter kan sannolikt bemästras genom att man från möjligheterna att erlägga sjömansskatt utestänger vissa kategorier, som egentligen inte hör dit. De kan lika bra erlägga skatt på samma sätt som vanliga medborgare.

En höjning av fjärrtrafiktabellen bör givetvis undvikas, framför allt därför att de svenska rederierna inte får komma i en ogynnsam ställning i förhållande till utlandet i konkurrensen om arbetskraften.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckta motioner rörande skattskyldigheten för medlem av konungahuset, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän.

Första lagutskottet hade behandlat en i första kammaren väckt motion, nr 45, av herr *Ollén*.

I denna motion hade uttryckts önskemål om, att framställningar från riksdagens ombudsmän i lagstiftningsfrågor i första hand skulle avgivas till riksdagen — jämlikt instruktionen för riksdagens ombudsmän ägde ombudsman att med initiativ i lagstiftningsfråga vända sig antingen till riksdagen eller till Kungl. Maj:t. I motionen hade hemställts, att riksdagen måtte hänvända sig till Kungl. Maj:t med anhållan, att författningsutredningen, när fråga gällde riksdagen och lagstiftningen, måtte äga rätt att beakta instruktionen för riksdagens ombudsmän och i densamma vidtagna de justeringar, som eventuellt kunde anses önskvärda eller bliva nödvändiga.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion, I: 45, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *OLLÉN* (fp):

Herr förste vice talman! När jag i min motion reagerat mot den praxis som utbildat sig hos riksdagens ombudsmän, att vända sig till Konungen med sina framställningar i stället för till riksdagen, även när det som i det nu aktuella och av mig diskuterade fallet gäller ett mera fullständigt genomarbetat lagförslag, har jag glädjande nog rönt en positiv inställning från första lagutskottets sida. Utskottet skriver nämligen: »Med tanke särskilt på de mera fullständigt genomarbetade lagförslag, som ombudsmännen kan komma att avge, vill utskottet emellertid framhålla sin uppfattning, att ombudsmännen ingalunda bör anse sig bundna vid det tillvägagångssätt som i allmänhet beagnats. Utskottet anser sig kunna utgå

Om viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän

från att ombudsmännen delar denna uppfattning och att de alltså i förekommande fall noggrant överväger, vart de bör vända sig med sitt initiativ. Härvid har de naturligtvis att beakta bland annat, om ett tidigt ställningstagande av riksdagen i den förevarande frågan är av särskild betydelse, men jämväl att iakttaga att onödig omgång bör undvikas.

Detta uttalande kommer givetvis att beaktas av ombudsmännen, och därmed har också ett viktigt framsteg gjorts både principiellt och praktiskt. Det kan nämligen icke vara rimligt att beträffande lagförslag, där riksdagen själv tagit initiativet och begärt utredningar och förslag hos Kungl. Maj:t, riksdagens speciella förtroendemän i sina framstötter går riksdagen förbi och vänder sig direkt till Konungen.

Rent principiellt vore det givetvis önskvärt om ombudsmännens hela arbetsmaterial kunde ställas till riksdagens förfogande för en första granskning. På grund av att smärre lagändringsförslag, såsom nu är förhållandet, utan undantag hänskjutes till Kungl. Maj:ts prövning, har riksdagen ingen möjlighet att på ett tidigt stadium ta befattning med dem och deras vidare öden. Kungl. Maj:ts prövning och icke riksdagens blir avgörande för den fortsatta utvecklingen. Om man tar del av JO:s ämbetsberättelse för i år, skall man finna att ett mycket stort antal ärenden ligger under Kungl. Maj:ts prövning, av vilka de äldsta kan fira 20-årsjubileum och mera än så i olika departements gömmor. Jag ifrågasätter naturligtvis icke att Kungl. Maj:t kan anföra skäl för mer än 20-årig prövning, men tillfredsställande ur riksdagens synpunkt är en dylik förhållning icke, och naturligtvis då ännu mindre ur ombudsmännens synpunkt. Även mindre ärenden av högst begränsat innehåll kan emellertid få vänta i årtal på en justering. Jag skall anföra blott ett enda exempel, men ett exempel som jag tycker är ganska belysande. År 1958 gjorde JO en framställning till Kungl. Maj:t angående behovet av ändring i 8 § lagen om tillsyn över stiftelser i »syfte att

undvika, att stiftelse, i vars styrelse landshövding eller avdelningschef vid länsstyrelse ingår som ledamot, skall stå under tillsyn av samma länsstyrelse». Att ett dylikt förfaringsätt är konstitutionellt orimligt och att paragrafen därför behöver en snabb justering förefaller lekmannen ganska naturligt, men ärendet ligger fortfarande under Kungl. Maj:ts prövning.

Jag är ganska övertygad om att JO icke hade behövt vänta lika länge om skrivelsen i detta fall gått via riksdagen. Riksdagen har ju möjlighet att själv snabbbehandla eller hos Kungl. Maj:t begära en snabbbehandling av de ärenden där den så önskar. Men nu ligger en mångfald ärenden under Kungl. Maj:ts prövning utan att riksdagen har möjlighet att över huvud taget ingripa. Jag har, herr talman, mycket svårt att förstå varför icke det uttalande, som utskottet i sitt utlåtande gjort och som jag tillåtit mig citera, i lika mån skall gälla även mindre ärenden och inte minst sådana av mer brådskande natur.

I sitt utlåtande konstaterar utskottet att riksdagens ombudsmän sedan 40 år tillbaka föredragit att vända sig till Kungl. Maj:t i stället för till riksdagen med sina framställningar. Sedan jag fick utskottsutlåtandet i min hand har det roat mig att undersöka om man kan finna någon förklaring till detta förhållande, och därvid har jag icke utan överraskning stannat vid den till 1917 års riksdag avgivna JO-berättelsen, för vilken Viktor Petrén bar ansvaret. Han hade i sin utomordentligt digra ämbetsberättelse utarbetat tvenne lagförslag, ställda till riksdagen — vilket för övrigt var första gången i JO-ämbetets historia som dylika fullt utarbetade lagförslag förekommit. Det första ärendet gällde en mycket viktig rättsfråga, nämligen ändring av lagen angående rättgångsbiträde åt häktad. Detta förslag utsattes för en ovanligt bister kritik från lagutskottets sida. Utskottet börjar sitt utlåtande med att anföra: »De av JO framlagda lagförslagen lämna rum för åtskilliga anmärkningar.»

Därefter följer en viss detaljkritik,

som närmast påminner om magistrern som läxar upp en oförständig skolpojke. Sedan sammanfattar utskottet: »Då utskottet icke är i tillfälle att underkasta de framlagda förslagen sådan omarbetning, som med hänsyn till ovan framställda anmärkningar är nödig, finner sig utskottet icke kunna tillstyrka bifall till justitieombudsmannens framställning.»

Efter denna utomordentligt kraftiga salva avger utskottet emellertid en principförklaring, som i allt väsentligt ger Petren rätt, och dessa principer är för länge sedan genomförda i vårt rättsväsende. Jag menar att om ett utskott och en riksdag icke är mer rädda om sin förtroendemanns prestige och så fränt bemöter hans vilja att föra rättsväsendet framåt på det område han har att bevaka, då är det naturligtvis inte underligt om han vänder sig åt annat håll. Dess bättre förefaller det mig otänkbart att ett nutida lagutskott skulle handlägga ärenden av denna art på ett liknande sätt. Det skulle på kort tid undergräva institutionen som sådan. Har händelserna 1917 bidragit till den praxis, som sedan utvecklats till förfång för bägge parter — riksdagen och dess ombudsmän — bör detta med god vilja kunna rättas till.

I sitt högstämda och intresseväckande anförande vid JO-ämbetets 150-årsjubileum yttrade herr Bexelius bl. a.: »Över huvud bör man ha klart för sig att ämbetets verksamhet ständigt haft en klart positiv inriktning. Det har icke gällt att bara beivra fel och skaffa fördelade rätt; ämbetets verksamhet har främst varit och är inriktad på att förekomma fel genom att verka för bättre praxis och bättre författningsbestämmelser till gagn för allmänheten.»

Jag tycker att detta är en riktig målsättning, en rätt fördelning av arbetsuppgifterna. Och när det då gäller detta senare område — bättre författningsbestämmelser — bör riksdagen icke stå såsom en passiv åskådare utan följa ärendena på ett tidigt stadium och därigenom också stimulera till fortsatta ansträngningar. Ju mer lagstiftningens

tyngdpunkt, allmänt taget, förskjutes till riksdagen, desto naturligare och mer önskvärd synes mig en omläggning av nuvarande praxis i av mig antydd riktning bli. Det är ju riksdagens ombudsmän det här gäller — inte regeringens — valda av riksdagen som sådan och blott ansvariga för sina insatser och gärningar inför riksdagen som sådan.

Jag har, herr förste vice talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om regler angående skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut; och

nr 9, i anledning av väckt motion om rätt för nämndeman att till rättens protokoll anmäla avvikande mening, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. allmänna flaggdagar

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner angående allmänna flaggdagar.

I en inom första kammaren väckt motion, I: 6, hade herr *Lundström* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i ombesörja en enhetlig ordning för beslutanderätten i fråga om rikets

Ang. formerna för riksdagens högtidliga öppnande

officiella flaggdagar, 2. företaga en allmän översyn av de officiella flaggdagarna, 3. snarast möjligt ombesörja att dagar, då val till riksdagens andra kammare och allmänna kommunala val ägde rum, bleve allmänna flaggdagar.

I en inom andra kammaren väckt motion, II: 10, hade herr *Rimmerfors* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder, som kunde leda till upptagandet av FN-dagen, den 24 oktober, bland de allmänna flaggdagarna. Båda motionerna hade hänvisats till allmänna beredningsutskottet, som upptagit dem till gemensam behandling.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet yttrat bland annat:

»Utskottet har icke ansett sig böra taga ståndpunkt till spörsmålet, vilka dagar som bör vara allmänna flaggdagar. Däremot finner utskottet önskvärt med en fast ordning för bestämmandet av sådana dagar och anser prövningen av dessa frågor böra få ankomma på Kungl. Maj:t. Då riksdagen emellertid redan avlåtit framställning i ärendet till Kungl. Maj:t finner utskottet icke anledning till annan hemställan än att riksdagen i anledning av motionerna I: 6 och II: 10 i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet ovan anfört.»

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Låt mig göra en kort reflexion, då jag är motionär i denna fråga.

Jag måste säga, att jag har stor sympati för utskottets uppfattning att regeringen bör få pröva vilka dagar som skall vara flaggdagar. Men detta under förutsättning att regeringen verkligen gör det! Det är nu mer än 12 år sedan riksdagen hemställde att regeringen måtte ombesörja denna angelägenhet, men ännu har ingenting skett. Under sådana förhållanden skulle jag ha haft en viss förståelse för att utskottet hade gjort sig skyldigt till en meningsyttring, som kanske något litet gått utöver vad som är fallet.

Kan i en demokrati någon dag vara mer värd att offentligt celebreras än den dag då folket bestämmer sin egen styrelse, då riksdagen väljes? När detta förhållande tycks vara bortglömt av de bestämmande, tycker jag nog att riksdagen inte skulle ha gjort avsteg från sitt sedvanliga fina sätt, om den blygsamt påpekat saken.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. formerna för riksdagens högtidliga öppnande

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående formerna för riksdagens högtidliga öppnande.

I en inom första kammaren väckt, till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion, I: 63, av herr *Ollén*, hade hemställts, att riksdagen måtte giva uppdrag åt talmanskonferensen att i samråd med hovförvaltningen vidtaga sådana åtgärder, att det högtidliga öppnandet i rikssalen på slottet kunde försiggå i för riksdagens ledamöter värdigare och mera representativa former än vad för närvarande vore möjligt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen I: 63 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr OLLÉN (fp):

Herr förste vice talman! I en tidskrift har en framstående journalist besjungit glansen vid riksdagens högtidliga öppnande i entusiastiska tongångar. Han slutar sin lyriska framställning med följande ord: »Låt oss tro, att vår folk-kära TV, som surrade ut ett mer än timplågt bildreportage om riksdagens högtidliga öppnande, ska ha vaggat detta skådespel så djupt ner i folkmedvetandet, att ingen författningsutredning vågar sig på att ersätta tronen, kronan och

Ang. formerna för riksdagens högtidliga öppnande

spiran med riksdagsmännens portföljer och galoscher». Även jag gjorde som TV-tittare mina reflexioner, men de gick — det måste jag ärligt erkänna — i en annan riktning. I mina öron ringde också några mycket högstämnda och lyriska ord, men de kom från Ord-språksbokens författare, som skriver: »Tre ting äro för mig ofattbara, ja, fyra finnas, som jag icke kan spåra: örnens väg under himmelen, ormens väg över klippan, skeppets väg mitt i havet och en mans väg hos en ung kvinna». Till detta fyra ting, förvisso ofattbara, skulle jag vilja foga ännu ett: riksdagsmännens väg in i rikssalen med galoscher-na och ytterrocken på och med hatten i hand.

Låt mig först säga, herr förste vice talman: alldeles utan reformer har vi inte varit ens på detta område. Före år 1878 plägade riksdagen muntligen kallas till rikssalen av ett par av hovets högre ämbetsmän, två överstekammarjunkare i sina grannaste uniformer, vilka fick företräde inför kamrarna och av talmannen mottog kamrarnas svar, att kallelsen skulle höras. Men vid 1878 års riksdag upplästes följande skrivelse, undertecknad av dåvarande statsministern Louis De Geer:

»Då Riksdagens Kamrar icke vidare komma att på förut öfligt sätt genom två öfverste-kammarjunkare inbjudas att sammankomma till Riksdagens öppnande, tillåter jag mig hemställa, att Herr Talmannen ville för Första Kammaren i dag tillkännagifva, att Kongl. Maj:t genom offentliga anslag i Nåder bjudit och kallat denna lagtima Riksdags samtliga ledamöter att i morgon Torsdag den 17 innevarande månad klockan elfva förmiddagen sig uti St. Nicolai eller stadens Storkyrka infinna, samt efter för rättad gudstjänst sig till Rikssalen enligt § 34 i Riksdagsordningen begifva, för att der inhemta hvad Kongl. Maj:t har att Riksdagen meddela.

Stockholm den 16 Januari 1878.

Louis De Geer.»

Ja, så försvann överstekammarjunkaren ur vår svenska riksdag, en ny tid

bröt in. Den reformen har såvitt jag förstår slagit väl ut. Talmannen har icke försummat att kalla till det högtidliga sammanträdet, och riksdagens ledamöter har infunnit sig i rätt tid. Detta gör mig frimodig angående den nu tilltänkta reformen. Jag bidar den dag, då statsminister Erlander meddelar kamraren, att dess ledamöter enligt § 34 i riksdagsordningen kan infinna sig i rikssalen — utan galoscher och överrock och utan hatten i hand.

Ja, så kan man skämta, herr talman, men bakom min framstöt ligger inte bara skämt. Att det här rör sig om en detalj skall av ingen förnekas, men också en detalj bör rättas till om den är otidsenlig eller olämplig, det visar exemplet av anno 1878. Och nog ligger det väl ändock, herr talman, en förunderlig inkonsekvens däri, att vid detta högtidliga öppnande, där konung, regering och riksdag officiellt träffas samman en gång om året under någon kort timme, riksdagen då skall framträda i en klädsel, som vore otänkbar vid vanliga arbetsplena. Låt vara att det här rör sig om en ceremonialakt av viss snäv begränsning, men där bakom måste väl ändock ligga vår djupa värnads för riksdagen som institution, för vårt demokratiska statskick och för gemensamma nationella värden.

Jag har ofta undrat över vad den diplomatiska kåren kan få för uppfattning av en riksdag, som firar sin egen högtid i så torftiga yttre former, medan övriga deltagare är klädda till fest och högtid. De många hundra tusen TV-tittarna måste få en ganska underlig och skev föreställning om den maktfördelning, som bär upp dagens Sverige.

En månad tidigare firar vi vår internationellt största högtid — Nobelfesten — även där under Konungens närvaro och förnämliga medverkan, men där förekommer lyckligtvis icke denna gränsdragning, att hälften av deltagarna bryter av mot den andra hälften och genom sin klädsel ger föreställning om mer eller mindre objudna gäster.

Utskottet uttrycker i något dunkla ordalag, att författningsutredningens för-

Ang formerna för riksdagens högtidliga öppnande

slag torde komma att påverka formerna för riksdagens högtidliga öppnande. Kanske det! Kan det ske under ett mer positivt deltagande från riksdagens sida har det mitt fulla gillande, men vad som kan komma att ske i ett ovisst fjärran vet man dock ännu mycket litet om. Nog har författningsutredningen mycket att bestyra, men på den fråga det här närmast gäller behöver den förvisso icke offra några nattliga timmar.

Med förhoppning att de förfrågningar och överläggningar, som skall ske inom de olika riksdagsgrupperna i denna fråga, skall leda till positivt resultat, har jag intet yrkande.

Frågan skall tydligen, herr talman, i likhet med försvarsfrågan lyftas högt över partigränserna och behandlas i det fördolda — likt den där örnens väg under himmelen.

I detta anförande instämde herrar *Siegbahn* (s) och *Osvald* (fp) samt fru *Hamrin-Thorell* (fp).

Herr **SÖRLIN** (s):

Herr talman! Till det högstämda anförande, fullt av muntrationer, som herr Ollén nyss hållit vill jag bara säga, att utskottet när man behandlade denna motion inte betraktade den såsom varande av någon större rikspolitisk karaktär. Utskottet känner till att riksdagens högtidliga öppnande har skett på samma sätt i år som under alla år sedan sekler tillbaka, och riksdagen har funnit sig i det hela.

Vi har fått något nytt i bilden nu — det är TV. Arrangemangen där innebär, att miljoner människor här i landet gärna vill se när riksdagen skall öppnas — kanske inte för att se på riksdagens ledamöter, utan för att beskåda den färgning som i övrigt finns där närvarande.

Det har också sagts, att man borde kunna lösa problemet med galoscher och rockar, som herr Ollén så värtaligt talat om, genom att anvisa något utrymme uppe i slottet, och det har också nämnts att slottskyrkan skulle kunna komma i fråga. Men det var någon i utskottet som sade: Vad skulle de re-

ligiösa kretsarna här i landet säga, om man förvandlade slottskyrkan till en garderob i samband med riksdagens högtidliga öppnande? Många människor skulle inte alls förstå det arrangemanget, det är ingen tvekan om den saken.

Ifrån hovförvaltningens sida har visst initiativ tagits i samband med öppnandet i år. Utskottet känner till detta, men för att liksom mildra stöten mot herr Ollén skrev utskottet nu, att författningsutredningen sysslar med en rad problem; dit här bl. a. frågan om enkammersystem. Alla detaljer sammantagna kan komma att innebära, att riksdagens högtidliga öppnande i en framtid kan komma att ske på ett annat sätt än tidigare. Man kanske skall vänta och se ett eller annat år ytterligare, herr Ollén, efter alla år som varit.

Utskottet har också den uppfattningen, att riksdagen måhända inte bör ge så klara direktiv i detta fall; det är ju inte bara en part som skall bestämma när det gäller riksdagens högtidliga öppnande.

Med det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner angående nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Tidpunkten för början av nästa arbetsplenum, onsdagen den 8 mars, har i förut tillkännagiven plan angivits till kl. 10 eller kl. 14. Efter samråd med andra kammarens talman får jag härmed tillkännage, att nämnda plenum kommer att taga sin början kl. 10.00.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 50, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1961/62; och

nr 51, med förslag till förordning med vissa bestämmelser om skydd mot flyghavre.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.56.

In fidem

K.-G. Lindelöw